

ASKERİ CEZA KANUNU'NDA DÜZENLENEN FİRAR SUÇLARININ OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TARİHSEL GELİŞİMİ

The Historical Development Of The Crimes Of Desertion In The Military Criminal Law From The Ottoman Empire To Present Day

Doç.Dr. Olgun DEĞİRMENCİ*
Dr. Alkın KARAKURUMER**

Özet: Ordular insan unsuruna gereksinim duyan mekanizmalardır. Gerek savaşacak insanın eğitilmesi sırasında gerekse de savaş esnasında, askeri personelin istenilen yerde ve zamanda bulunması gereklidir. Bundan dolayı askeri personelin izinsiz olarak görev yerini terk etmesi cezalandırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğundan itibaren günümüze kadar firar suçunun askeri ceza kanunlarında cezalandırıldığı görülmektedir. Söz konusu düzenlemeler diğer mevzuatta yaşanan değişimler, ordunun disiplininin sağlanmasındaki gereklilikler ve uygulamada çıkan sorunlar dikkate alınarak yapılmıştır. Değişiklikleri doğuran ihtiyacın ortaya konması, gelecekte yapılacak kanunlaştırmalar bakımından da önem arz etmektedir. Çalışmada Osmanlı İmparatorluğundan günümüze kadar, askeri ceza kanunlarında yer alan firar suçları incelenmiştir. Söz konusu suçlar incelenirken askeri ceza kanunlarında düzenlenme nedenlerinin yanı sıra tarihsel gelişimi de ortaya konmaya çalışılmıştır. Değişiklerin gerekçeleri kanun tasarılarının gerekçeleri ve kanunlaştırma sırasındaki hazırlık çalışmaları incelenmek suretiyle çalışmaya yansıtılmıştır. Özellikle gerekçelerin yetersiz kaldığı durumlarda, değişikliği doğuran nedenler sosyal, siyasal ve askeri gelişmeler de dikkate alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Ceza Kanunları, Askeri Suç, Disiplin, Türk Silahlı Kuvvetleri, Firar Suçu, Tarihsel Gelişim.

Abstract: Armies are mechanisms that need the human element. Military personnel must be present at the desired time and place, both during the training of the person to fight and during the war. For this reason, military personnel were punished to leave their positions without permission. It is seen that the escape crime from the Ottoman Empire until today has been punished in military penal laws. These regulations were made by taking into account the changes in other legislation, the requirements for ensuring the discipline of the army and the problems in practice. The revealing of the need that creates the changes is also important in terms of future legislations. In the study, the crimes of desertion in the military criminal laws from the Ottoman Empire to the present day were examined. While examining the crimes in question, besides the reasons for being regulated in military penal laws, historical development was tried to be revealed. The rationale of the amendments was reflected in the study by examining the rationale of the draft laws and the preparatory work during the enactment. Especially in cases where the reasons are insufficient, the reasons causing the change are tried to be determined by taking into account the social, political and military developments.

Keywords: Military Criminal Codes, Military Crime, Discipline, Turkish Military Forces, The Crime of Desertion, The Historical Development.

* TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, odegirmenci@etu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0700-2549.

** Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, akarakurumer@kho.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4415-0719

Makale Geliş Tarihi: 27/05/2020, Makale Kabul Tarihi : 29/06/2020

Giriş

Devletler, mevcudiyetini korumak ve idame ettirebilmek için savunma olgusuna ihtiyaç duyarlar. Ordular da bu savunma olgusunun teşkilatlı dış görünüş biçimini oluşturur. Ordu işleyişinin hedeflenen şekilde ilerlemesi ancak disiplinle mümkündür. Disiplinin sağlanmasında talim ve terbiye kadar hukuki yaptırımlar da önemli bir yer tutar. Ordudan ayrı düşünülemez disiplin kavramının ve disiplinin sağlanması için uygulanan tedbirlerin tarihsel izleri, kadim devirlere kadar gitmektedir.¹

Ordusu olan her devletin sivil hukuktan ayrı, özel niteliği olan bir askeri ceza hukukuna sahip olduğu söylenebilir.² Askeri Ceza Hukuku, bu özel niteliği itibariyle kapsam olarak askeri suçları ve bu suçlara uygulanacak yaptırımları düzenler.³ Ordu mensuplarına yönelik ayrı bir ceza ve disiplin mevzuatının düzenlenmesinin kadim bir geçmişi vardır.⁴ Uygulamadan doğan ihtiyaca binaen düzenlenen bu mevzuat, ordu mensuplarının yetiştirilmesinde ve harbe hazırlanmasında disiplin yönünden sağlam bir alt yapı oluşturmak için ele alınmıştır.⁵

Sadece asker kişiler tarafından işlenebilen firar suçu, kelime anlamı itibariyle; “Kaçma”, “Asker kişilerin görev yerlerinden izinsiz olarak uzaklaşması veya mazeretsiz olarak izin süresini kasten geçirmesi” olarak tanımlanmaktadır.⁶

Bir ordunun disiplin varlığı, her şeyden önce mensuplarının her daim görev yerinde hazır olmalarına ve amirleri tarafından verilen hizmete müteallik emirleri mutlak itaat ile yerine getirmelerine bağlıdır. Bu aynı zamanda asker kişiler için bir yükümlülüktür. Söz konusu yükümlülükler yerine getirilmediği takdirde hiçbir ordunun kendisinden beklenen görevi yapamayacağı, ihlal edilen kuralların ordunun disiplinini bozacağı ve cezai sorumluluk gerektireceği açıktır. Bu nedenle devletlerin, ordunun disiplinini korumak amacıyla asker kişiler tarafından işlenen disiplini bozucu nitelikteki fiilleri suç olarak düzenlediği görülmektedir. Bu doğrultuda, ordunun disiplinini ciddi şekilde bozan “firar” fiili de tarihsel süreçteki bütün ordularda suç olarak düzenlenmiş ve ağır cezai yaptırımlara bağlanmıştır.

¹ Karakurumer, Alkın, Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Çankırı, 2018, s. 13-14.

² Işık, İhsan, “Karşılaştırmalı Askeri Yargı Sistemleri”, Askeri Adalet Dergisi, S. 119, 2004, s. 97; Erman, Sahir, *Askeri Yargıtay'ın 80'inci Kuruluş Yılı Sempozyumu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 45; Karakurumer, s. 14.

³ Demirağ, Fahrettin, *Türk Ceza Kanununun Genel Hükümleri Işığında Askeri Ceza Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 52; Karakurumer, s. 14.

⁴ Erman, Sahir, *Askeri Ceza Hukuku Umumi Kısım ve Usul*, Yeniden Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, 7. baskı, s. 2; Karakurumer, s. 14.

⁵ Taşkın, Rifat, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1943, s. 4-5; Karakurumer, s. 14.

⁶ Bağdatlı, Selahattin, *Hukuk Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 1997, s. 135.

I. OSMANLI ASKERİ CEZA KANUNLARINDA FİRAR SUÇU

A- 1837 (1253) Tarihli Kanunname-i Ceza-i Askeriyye (Kanunname-i Ceza)

Sultan II. Mahmut devrinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte ıslahat hareketleri kapsamında; ilk kez doğrudan askeri suçları esas alan ve “Ceza ve Muhakeme Usulü Kanunu” olarak yayımlanan, 1837 (1253) tarihli “Kanunname-i Ceza-i Askeriyye” yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile suçların şer’i ya da askeri vasfına göre muhakeme etme, sanıkların mahkeme önüne çıkarılması şartıyla duruşmaların aleniliği prensibi, sanığa davasında müdafii ile temsil edilme yetkisinin tanınması, davasını naklettirme hakkının verilmesi, karara karşı itiraz yollarının oluşturulması gibi haklar düzenlenmiştir. Ayrıca bu kanunname ile “suçların kanuniliği” ve “yargılamaların duruşmalı olarak yapılması” ilkeleri doğrultusunda siyaseten katil ve müsadere sona ermiş, bu gelişmeler sonucunda da kul sistemi tarihe karışmıştır.⁷

Kanunname-i Ceza-i Askeriyye’de ilk kez genel yargı - askeri yargı ayırımına gidildiği görülmektedir. Zira Kanunun l’inci bendinin 5’inci maddesinde askerlerin, askeri disiplin ve askeri hizmet kapsamına girmeyen fiillerinden dolayı şer’iye mahkemelerine tabi oldukları hükme bağlanmıştır. Yine 2’nci maddede, askeri suçların bu kanunda yazılı suçlardan oluştuğu düzenlenmiştir.⁸ Söz konusu düzenlemelerin, bulunulan çağa göre üstün özellikler taşıdığı ve hukuki açıdan gelişmiş bir niteliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁹

---

⁷ Ulukanlıgil, Metin, Tanzimat’tan Günümüze Askeri Yargı ve Askeri Temyiz Mahkemesinin Gelişimi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Van, 2003, s. 14; Ertosun, Orhan, “Askeri Yargıtay’ın Tarihçesi, Görev ve Yetkileri ile Sorunları”, Danıştay Dergisi, S. 11, 1975, s. 56; Orgun, İhsan, *Askeri Temyiz Mahkemesi Tarihçesi*, K.K.K. Yayınları, Ankara, 1956, s. 7; Değirmenci, Olgun, *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, 3. baskı, s. 34; Yolyapan, Aydoğan, “Osmanlı Devletinde Askeri Yargının Gelişimi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dergisi, 1999, s. 159.

(http://www.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergi9/c3_s9_aydogan_yolyapan.pdf), Çevrimiçi, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2019; Gülhane Hatt-ı Humayunu (1859), Islahat Fermanı (1806), Abdulaziz tarafından cülüsünü müteakip sadarete gönderilen hat (1861) ve Ferman-ı Adalet (1875)’in günümüz Türkçesi metinleri için bkz.: Gözübüyük, Şeref / Kili, Suna, *Türk Anayasa Metinleri (1839-1980)*, AÜSB Yayınları, Ankara, 1982, s. 3-22; Köprü, Orhan, “Türkiye’de Askeri Yargının Doğuşu ve Gelişimi”, Askeri Adalet Dergisi, S. 89, 1994, s. 2; Karakurumer, s. 86.

⁸ Köprü, s. 4; Ertosun, s. 56; Köprü, Orhan, Türkiye’de Askeri Yargı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 1988, s. 10; Karakurumer, s. 87.

⁹ Köprü, s. 4; Ertosun, s. 56; Köprü, s. 10; Karakurumer, s. 87.

1- Kanunname-i Ceza-i Askeriyye’de Düzenlenen Firar Suçu

Kanunname-i Ceza-i Askeriyye’de firar suçu ve firar suçuna yaptırım olarak uygulanacak cezalar kapsamlı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda; “*Bedel Verilen Askerin Firarlarında Olan Hüküm*” başlıklı beş maddenin yer aldığı 40’ıncı, “*Alay Eminleri Haklarında Cârî Olan Hüküm-i Kanunun*” başlıklı bir maddeden ibaret 41’inci, “*Müteallik Olduğu Sancağı Altında İken Töhmetsi Zuhur Edenlerin Davaları*” başlıklı yedi maddeden oluşan 42’nci, sekiz fasıl ve bu fasıllarda toplam kırk iki maddenin yer aldığı “*Def-i firar maddesinde icrâsı lazım gelen ahkâma dâir ta’limât*” başlıklı 43’üncü bendlerinde firar suçları ve bunlara uygulanacak cezalar hüküm altına alınmıştır.¹⁰

Bu kanunda firar suçlarının yaptırımı olarak; hapis, prangaya bağlanma, idam gibi cezalar düzenlenmiştir. Cezayı ağırlaştırıcı sebepler olarak da; firar suçunun hizmet esnasında işlenmesi, firar suçunu işlerken askeri eşyanın götürülmesi, tekrar firar edilmesi, ordugâh veya huduttaki bir kaleden firar edilmesi gibi hükümler yer almıştır. Ayrıca firar suçunun faillerinin yargılanması için özel divanı harpler oluşturulmuştur.¹¹

Kanunun firar suçunun düzenleyen, 43’üncü bendinin 1’inci faslının 1’inci maddesinde asker kişilerin; nizam ve kanuna aykırı olarak, subay ve erlerin izinsiz olarak alaylarını terk etmeleri veya izinli olarak gidip bu süre sonuna kadar alayına katılmamaları, acemilerin isyan ile itham olunduktan sonra 24 saate kadar bulunduğu emanetgahı veya bağlı bulunduğu kıtayı terk etmeleri, bedel acemilerin tayin oldukları alaya katılmamaları, sahil koruması görevi bulunan topçu erlerin üstü olan subaydan izin almaksızın bulunduğu yeri değiştirmeleri, karakol hizmetinde ücretle çalışan sivil halktan kimselerin, izinsiz olarak bağlı oldukları alayı terk etmeleri veya kendilerine verilen izin müddetini geçirmeleri, mevcut olarak davaları soruşturulup kovuşturularak hükmolunan cezaları af ile kaldırıldıktan ya da cezalarını çektikten sonra tayin oldukları alaya katılmamaları, ihtiyarların izinsiz veya üstü olan subay tarafından istifası verilmeksizin bağlı olduğu alayı terk etmelerinin firar suçuna vücut vereceği ve bu kanun gereğince cezalandırılacakları hükme bağlanmıştır.¹²

Kanunun 43’üncü bendinin 1’inci faslının 2’nci maddesinde; askeri şahısların savaş esnasında ordudan veya huduttaki bir kaleden 24 saat ve

¹⁰ Akdeniz, Yasin, *Askeri Ceza Hukukunda Firar Suçları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007, s. 4; Topal, Cengiz, *Firar Suçları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 2013, s. 5; Osmanlıca’dan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin için bkz.: Seviğ, Vasfi Raşid, *Askeri Adalet, Birinci Kısım*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1955, s. 169-177; Karakurumer, s. 188-197.

¹¹ Topal, s. 5; Akdeniz, s. 4-6; Seviğ, s. 56.

¹² Akdeniz, s. 4-5; Topal, s. 5-6; Osmanlıca’dan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin için bkz.: Seviğ, s. 171; Karakurumer, s. 189-190.

diğer yerlerden 48 saat izinsiz ayrılmaları, 4'üncü maddesinde; 6 aydan daha fazla askerlik hizmeti bulunan astsubay ve erlerin barış zamanında ordugâhtan veya huduttaki bir kaleden 3 gün, diğer yerlerden 8 gün ayrılmaları veya izin belgelerinde kayıtlı ve yazılı olan süreyi 15 gün geçirmeleri, 5'inci maddesinde; 6 aydan az askerlik hizmeti bulunan asker kişilerin barış zamanında ordugâhta veya huduttaki bir kaleden 15 gün, diğer yerlerden 30 gün ayrılmalarının firar kapsamında sayılacağı, 6'ncı maddesinde ise; seferberlik esnasında firar edenlerin, barış zamanında hizmette iken veya firar esnasında askeri eşya ve kıyafetini beraberinde götürülenlerin, 6 aydan fazla askerlik hizmeti bulunanlara tanınan izin günlerinden istifade edemeyecekleri düzenlenmiştir.¹³

Kanunda firar suçunun cezasını ağırlaştırıcı haller de düzenlenmiştir. Kanununun 42'nci bendinin 2'nci maddesinde; asker kişilerin itaatsizlik veya firar suçu nedeniyle prangaya bağlanma cezasının infazı sırasında firar etmeleri halinde kaçtıkları günden başlayarak firar süresinin iki katı hapis cezası ile cezalandırılacakları, 3'üncü maddesinde; hapis cezasını infaz ederek cezalarını tamamlayanların yeniden firar etmeleri halinde 10 yıl prangaya bağlanma cezası ile cezalandırılacakları, firar suçundan verilen cezaları tamamlayan veya bu cezadan muaf tutulan astsubay ve erlerin tayin oldukları alaya gitmemeleri veya gittikten sonra yeniden firar etmeleri halinde idam cezası ile cezalandırılacakları, 5'inci maddesinde; firar veya isyan suçlarından şüpheli bulunanlar için tahsis olunan emanetgahlara gönderilen astsubay ve erlerin bu suçların cezasından affedilmeleri veya kurtulduktan sonra tayin edildikleri alaya katılmamaları veya katıldıktan sonra 6 ay içinde yeniden firar etmeleri halinde idam cezası ile cezalandırılacakları, 43'üncü bendin 8'inci fıslının 5'inci maddesinde; firar veya isyan suçları sebebiyle bir alaya veya emanetgaha atananların yeniden tayin oldukları yere katılmamaları veyahut katılmalarını müteakip 6 ay içerisinde yeniden firar etmeleri durumunda idam cezası ile cezalandırılacakları hükme bağlanmıştır.¹⁴

B- 1869 (1286) Tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu

Yaklaşık yarım yüzyıl yürürlükte kalan Kanunname-i Ceza-i Askeriyye'nin, Tanzimat'tan sonra Osmanlı ordusunda hayata geçirilen ıslahat hareketleri noktasında ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kaldığı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Osmanlı ordusunun niteliklerine uygun yeni bir askeri ceza kanunu arayışları baş göstermiştir. Söz konusu arayışlar sonucunda Fransız Askeri Ceza Kanunu'ndan esinlenerek, 1869 (1286) tarihinde iki ana bölüm (bâb) ve 206 maddeden

¹³ Akdeniz, s. 5; Topal, s. 5-6; Osmanlıca'dan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin için bkz.: Seviğ, s. 171-172; Karakurumer, s. 191.

¹⁴ Akdeniz, s. 5-6; Osmanlıca'dan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin için bkz.: Seviğ, s. 172-173, 177; Karakurumer, s. 190-191, 196.

oluşan “Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu” kabul edilmiş ve 1930 yılına kadar da yürürlükte kalmıştır.¹⁵

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu yürürlüğe girerken, kanunda düzenlenen suçların sivil kişileri de kapsamı sebebiyle kanun maddelerinin sivil ceza kanunları ile uyumlu ve özenli olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, niteliği ve süresi bakımından ağır cezaların bir kişi yerine divan-ı harpler tarafından verilmesine ve bu cezaların infaz edilebilmesinin Dâr-ı Şûrâ-yı Askeri'nin onayına bağlanmasına karar verilmiştir. Askeri Ceza Kanunname-i Hümayununa dayanılarak tatbik edilen cezalar, dönemin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi ile on beş günde bir basılan ve çoğunluğu askeri olaylardan oluşan Ceride-i Askeriye’de ilan edilerek duyurulmuştur.¹⁶

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda, Kanunname-i Ceza-i Askeriyye ile getirilen ve günümüz Askeri Ceza Hukuku sistemi ile uyum gösteren birçok madde kaldırılmış, özellikle de savunma hakkına sınırlamalar getirilmiştir. Bu doğrultuda, Kanunname-i Ceza-i Askeriyye’de kabul edilen; duruşmaların aleni olması, sanığa müdafî bulundurma hakkının tanınması, hâkimin reddi müessesesine gidilmesi, davaları nakletme hakkının yer alması ve yargı kararlarına karşı itiraz kapsamında kanun yollarına müracaat hakkının (temyiz) kullanılması gibi haklar yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁷

Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu, harp halinde bulunan Türk ordusunun ihtiyaçlarına ve beklentilerine karşılık verememesi üzerine önce değişim geçirmiş ve ardından da 1930 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁸

1- Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu’nda Düzenlenen Firar Suçu

1869 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu’nun¹⁹ “Ahkâmı Cezaiye” başlıklı ikinci babının “Cürm-i Firar” başlıklı altıncı faslının

¹⁵ Köprü, s. 12; Taşkın, s. 9; Yolyapan, s. 159; Ulukanlıgil, s. 23; İpeksümeroğlu, Niyazi, “Askeri Kaza Sistemine Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1-2, 1951, s. 469; Aksu, Cevat, Dar-ı Şûrâ-yı Askeri (Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ankara, 2004, s. 107; Kanunun tam metni için bkz.: Sevig, s. 187-234; Karakurumer, s. 235-279.

¹⁶ Aksu, s. 108; Karakurumer, s. 94.

¹⁷ Orgun, s. 9; Köprü, s. 12; Ulukanlıgil, s. 24; Karakurumer, s. 95.

¹⁸ Topal, s. 9; Akdeniz, s. 9; Karakurumer, s. 95-96.

¹⁹ Topal, s. 7; Bu kanun 22.05.1930 tarihinde kabul edilip 15.06.1930 tarihli Resmi Gazetede yayımlandıktan dört ay sonra yürürlüğe giren 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu’nun 193’üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. (Bkz.: R.G.: 15.06.1930, S. 1520).

124'üncü ile 151'inci maddeleri arasında firar suçları hüküm altına alınmıştır.²⁰

Bu kanunun 124'üncü maddesinde, izinsiz savuştuklarının tespit edildiği günden sonraki günden itibaren 6 günün sona ermesinden önce gelmeyen ve söz konusu süre dolduktan sonra yakalanan astsubaylar, onbaşılar, erler ile askerlik hizmetinde henüz 6 ayı doldurmamış acemi erlerden, izinsiz savuştuklarının tespit edildiği günden sonraki günden itibaren 1 ayın bitmesinden önce dönmeyerek aynı biçimde yakalanan erler hakkında barış zamanında 3 ay prangaya vurulma cezasının infaz edileceği; 6 gün ve 1 ay olarak düzenlenen mevcut sürelerin seferberlikte yarıya düşürülerek 5 ay prangaya vurulma cezasının infaz edileceği ve her iki durumda da söz konusu kişilerin yeniden er olarak kayıt olacakları, 126'ncı maddesinde, hizmet sırasında firar edenler hakkında barış zamanında 4 ay, seferberlik halinde ise 6 ay prangaya vurulma cezasının infaz edileceği ve her iki durumda da yeniden er olarak kayıt olacakları; 127'nci maddesinde, bağlı olduğu birlik veya görev mahallinden izin almayarak 6 günden fazla süre ile ayrılan ve izin sürelerini 15 gün aşan üst rütbeli subaylar ile diğer subayların barışta 1 aydan 6 aya kadar hapis, 6 ve 15 gün olarak düzenlenen mevcut sürelerin seferberlikte yarıya düşürülerek 6 aydan 1 seneye kadar hapis cezası ile tard²¹ fer'i cezasının infaz edileceği, 128'inci maddesinde, barışta bağlı olduğu birlik veya görev yerinden izin almayarak 3 aydan fazla süre ile ayrılan üst rütbeli subaylar ile diğer subayların Osmanlı ordusundan tard edilecekleri; 129'uncu maddesinde, izin almayarak Osmanlı toprakları hududunu tecavüz edip veyahut birliği Osmanlı toprakları dışında iken izin almayarak birliğinden uzaklaştığı günün ertesi gününden itibaren 3 gün içinde birliğine dönmeyen astsubay, onbaşı ve erler hakkında; barışta 60 değnek ve 3 ay prangaya bağlanma, seferberlikte 80 değnek ve 4 ay prangaya bağlanma cezasının infaz edileceği ve her iki durumda da yeni baştan askerlik fer'i cezası²² ile

²⁰ Akdeniz, s. 6; Topal, s. 7; Osmanlıca'dan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin için bkz.: Seviğ, s. 219 vd; Karakurumer, s. 263-267.

²¹ Akdeniz, s. 7; Topal, s. 7. (Tard; Görevden uzaklaştırma, kovma, kovulma, püskürtme anlamında kullanılmaktadır. 15.06.1930 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda da yerini koruyan tard fer'i cezası, ayrıca bir karar gerekmeksizin askeri rütbe, unvan, memuriyet ve hizmet sırasında hak edilen diğer kazanımların ortadan kaldırılmasına neden olur. Ayrıca bu cezayı alan söz konusu kişiler, orduya subay, astsubay ve askeri memur olarak dönemezler.) (bkz.: Özcan, Hüseyin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1985, 6. baskı, s. 753; Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Akademi Matbaası, Ankara, 1985, 3. baskı, s. 695.) 15.06.1930 tarihinde Resmi Gazete'de kabul edilen 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda da düzenlenen tard fer'i cezası, 22.3.2000 tarih ve 4551 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile yürürlükten kaldırılmıştır.

²² Yeni baştan askerlik fer'i cezası 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda da kabul edilmiştir. Buna göre firar suçlarında fail hakkında, asker kişi sıfatını kazandığı tarihten firarın başlangıç tarihine kadar geçen sürede yeni baştan askerlik yapma zorunluluğu uygulanır. (bkz.: Akdeniz, s. 7); 14.6.1989 tarih ve 3574 Sayılı Kanun'un 4'üncü maddesi ile yeni baştan askerlik cezası ile ilgili Askeri Ceza Kanunu'nun 29/C

cezalandırılacakları; 130'uncu maddesinde, yukarıdaki maddede yazılı faillerin hizmet sırasında kaçmaları halinde haklarında; barışta 60 değnek ve 4 ay prangaya bağlanma, seferberlik halinde ise 80 değnek ve 5 ay prangaya bağlanma cezasının infaz edileceği ve her iki durumda da yeni baştan askerlik fer'i cezası ile cezalandırılacakları, 132'nci maddesinde, 129'uncu maddede yer alan yabancı memlekete firar suçunu işleyen üst rütbeli subaylar ile diğer subaylar hakkında, barışta tard ve 3 aydan 6 aya kadar hapis, seferberlik halinde tard ve 1 sene kale içinde yaşamaya mahkum etme cezasının infaz edileceği, Kanununun 133 ve 135'inci maddelerinde, belirli süreler içerisinde kendiliğinden dönenler için cezaların indirileceği; 134'üncü maddesinde, 124 ve 126'ncı maddelerde düzenlenen firariler hakkında söz konusu maddelerde yer alan süreler içinde yakalananların cezalarının yarı oranında düşürüleceği; 136'ncı maddesinde, 124 ve 126'ncı maddelerde düzenlenen firariler hakkında yeniden firar suçunu işlemeleri halinde 1 ay daha fazla prangaya bağlanma cezasının infaz edileceği, 137'nci maddesinde, düşman tarafına firar edenler hakkında idam cezasının infaz edileceği, 138'inci maddesinde, düşman karşısında düşman tarafından başka yere firar eden üst rütbeli subaylar ile diğer subaylar hakkında tard ve geçici süreli olarak kale içinde yaşamaya mahkum etme cezasının infaz edileceği, astsubay, onbaşı ve erler hakkında ise 80 değnek ve 6 aydan 1 seneye kadar prangaya bağlanma ve yeni baştan askerlik fer'i cezasının infaz edileceği; 140, 141, 143 ve 144'üncü maddelerinde ikiden fazla kişinin firar etmeleri halinde bu durumun sözleşerek firar kabul edileceği, sözleşerek firar suçunun düşman karşısında işlenmesi halinde her bir fail hakkında idam cezasının infaz edileceği, sözleşerek firara önyak olan üst rütbeli subaylar ile diğer subaylar hakkında ömür boyu kale içinde yaşamaya mahkum etme cezasının infaz edileceği, diğer asker kişilerin önyak olması halinde ise haklarında 80 değnek ile 9 aydan 1 seneye kadar prangaya bağlanma ve yeni baştan askerlik fer'i cezasının infaz edileceği hüküm altına alınmıştır.²³

Söz konusu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, Askeri Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda firar suçu ve firar suçuna yaptırım olarak uygulanacak cezalar detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Kanunname-i Ceza-i Askeriyye'de firar suçları için düzenlenen; hapis, prangaya bağlanma, kale içinde yaşamaya mahkum edilme, değnek, darp ve idam gibi ağır asli cezalar bu kanunda da aynen yer almıştır. Bununla birlikte Kanunname-i Ceza-i Askeriyye'den farklı olarak asli cezaların yanında fer'i cezalar da düzenlenmiş ve bu kapsamda tard ve yeni baştan askerlik fer'i cezaları uygulama kabiliyeti kazanmıştır. Ayrıca; firar suçunun

---

bendinin 2 numaralı alt bendi, 38'inci maddesi ve 70'inci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan düzenlemelerin mevcudiyetine son verilmiştir.

²³ Topal, s. 7-8; Akdeniz, s. 7-9; Osmanlıca'dan günümüz Türkçesine çevrilmiş metin için bkz.: Seviğ, s. 219-222; Karakurumer, s. 263-266.

seferberlikte, hizmet sırasında, yeniden işlenmesi halinde, sözleşerek firarın düşman karşısında işlenmesi ve sözleşerek firara önyak olunması ile failin üst rütbeli subay ya da diğer subaydan olması halleri cezayı ağırlaştırıcı nedenler olarak düzenlenmiştir.²⁴

II. CUMHURİYET DÖNEMİ ASKERİ CEZA VE DİSİPLİN KANUNLARINDA FİRAR SUÇLARI

A- 1632 SAYILI ASKERİ CEZA KANUNUNDA FİRAR SUÇLARI

1- Genel Olarak

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda²⁵ görev gereği bulunduğu yerden ayrılma veya görevi gereği bulunması gereken yerde bulunmama hareketlerini içeren firar suçları birden fazla maddede düzenlenmiştir. Bundan dolayı "firar suçları" şeklinde çoğun ifade kullanmak doğru bir seçim olacaktır. AsCK'nın, "*Vazife ve memuriyete gitmeyenlerin cezaları*" başlıklı 65'nci maddesi, "*Firar ve cezası*" başlıklı 66'nci maddesi, "*Yabancı memlekete firar edenlerin cezaları*" başlıklı 67'nci maddesi, "*Düşman tarafına, düşman karşısında, mahsur mevkinden kaçanların cezası*" başlıklı 69'ncü maddesi, "*Sözleşerek firar ve cezası*" başlıklı 70'nci maddesi, "*Tutukevi veya cezaevinden kaçmak veya kaçmaya aracı olmak*" başlıklı 76'nci maddesi ve "*Göz veya oda hapsi ceza yerinden kaçmak, infaz şartlarına uymamak, kaçmaya aracı olmak*" başlıklı 77'nci maddesi, AsCK'da düzenlenen ve görev yerinden ayrılmayı veya görevi gereği bulunması gereken yerde bulunmamayı yaptırım altına alan düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerden 66'nci maddede yer alan düzenlemeyi "*Genel Firar Suçu*" başlığı altında, diğer düzenlemeleri ise "*Özel Firar Suçları*" başlığı altında inceleyecek ve 1930 yılından itibaren yapılan değişiklikleri, değişiklik ile amaçlanan hususları da ortaya koyarak izah etmeye çalışacağız.

2- Genel Firar Suçu

Genel firar suçunu düzenleyen AsCK'nın 66'nci maddesi, 1632 sayılı AsCK'nın kabul edildiği tarih olan 22 Mayıs 1930 tarihinden itibaren iki kez değişikliğe uğramıştır.²⁶ İlk değişiklik 22 Aralık 1934 tarih

²⁴ Topal, s. 9; Akdeniz, s. 9.

²⁵ 22.05.1930 tarihinde kabul edilmiş olup 15.06.1930 tarih ve 1520 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁶ Maddenin ilk metni şu şekildedir;

Firar ve cezası

Madde 66 – 1) Aşağıda yazılı askerî şahıslar altı aydan üç seneye kadar hapsolunur ve yeniden asker edilir.

a) Kıt' asından veya vazifenin isbatı vücut etmeğe mecbur ettiği mahalden izinsiz altı günden fazla uzaklaşanlar;

ve 2632 sayılı Kanun'un²⁷ 1'inci maddesi ile yapılmıştır ve maddenin 2'nci fıkrasının (a) bendi "*Suçlu, silâh, mühimmat ve bunların teçhizat veya nakil vasıtalarından ve hayvanlardan birini veya ordu hizmetlerine tahsis edilen herhangi bir şeyi beraberinde götürmüş ise*" şeklinde değiştirilmiştir. Yapılan değişiklik sadece terimsel bir değişiklik olarak kalmamış, nitelikli hâlin kapsamı genişletilmiştir. Nitekim bu kapsamda; "*araba*", "*nakil vasıtasına*"; "*levazımdan*" bir şey ise "*ordu hizmetine tahsis edilmiş herhangi bir şeyi*" ifadesine dönüştürülmüştür.²⁸

Maddeye son şekli ise 14 Haziran 1989 tarih ve 3574 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi ile verilmiştir. Söz konusu değişiklikle maddenin 1'inci fıkrasında yer alan "*ve yeniden asker edilir.*" ifadesi madde metninden çıkarılmıştır. Değişikliğe gerekçe olarak, yeniden asker etme uygulaması ile beraber kıt'aların disiplin kabul etmez kişilerle uğraşması sonucu askerî disiplinin bozulduğu gösterilmiştir.²⁹ Kanunun gerekçesinden anlaşıldığı kadarıyla kanun metninin uygulamada ortaya çıkardığı sorunlar esas alınarak, bozulan disiplinin tesisi amacıyla kanun değişikliğine gidilmiştir. Askerî Ceza Kanunu'nun uygulamasında fer'i ceza olarak kabul edilen "*yeniden asker etme*" uygulamasının, Kanun'un gerekçesinde de ifade edildiği üzere şerefli bir vatan görevi olarak kabul edilen askerliğin ve Peygamber ocağı olarak kabul edilen kıt'alardaki görevlerin bir ceza olarak uygulanması amaca aykırı olacaktır. Nitekim Milli Savunma Komisyonu da, 01 Mart 1989 tarih ve 19 numaralı Kararında; "*Biz Türkler için kutsal bir vatan görevi olarak kabul ettiğimiz askerliğin bir ceza olarak uygulanamayacağı görüşüne katılan Komisyonumuz yaptığı müzakereler sonucu teklifin tümünü prensip olarak kabul ederek*

---

b) İzin müddetini mazeretsiz altı gün geçirenler;

2) Aşağıda yazılı hâllerde hapis cezası bir seneden aşağı olmaz;

a) Suçlu, silah, mühimmat ve bunların teçhizatından, araba ve hayvanlarla levazımdan bir şeyi de beraberinde götürmüş ise;

b) Suçlu hizmet yaparken kaçmış ise;

c) Suçlu mükerrir ise;

3) Seferberlikte bu maddede yazılı mehiller yarıya indirilir.

²⁷ 27 Aralık 1934 tarih ve 2891 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁸ Bkz.: Degirmenci, s. 271; Demirağ, *Türk Ceza Kanununun Genel Hükümleri Işığında Askerî Ceza Kanunu*, s. 208; Demirağ, Fahrettin, *Askerî Ceza Kanunu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2000, s. 66, 67.

²⁹ "1. 1632 Sayılı Askerî Ceza Kanunu, kıtasından firar edenler veya mazeretsiz olarak izin müddetini 6 günden fazla geçirenlere kademeli olarak hapis cezası tertip etmektedir. Firar ve izin tecavüzü suçlarında ayrıca firar ve izin tecavüzünde bulunduğu tarihe kadar ki yapmış olduğu askerliğin sayılmayarak, 'yeni baştan askerlik' fer'i cezası uygulanmaktadır.

2. Bu katı ve çağdaş olmayan ceza sistemi, kendiliğinden 'kronik firariler' doğurmuş; bu sistemle kıtalar, iflah olmaz bir şekilde, marazi, yaşlı, çok defa diğer suçlarla irtibatlı, disiplin kabul etmez 'hasta' tiplerle uğraşır olmuştur. 'Nasıl olsa bu askerlik bitmez' anlayışı ile mükerrir firarlarla askerî makamlar yıllardır meşgul olagelmışlerdir. Bu tipler gayet doğal olarak askerî disiplini de bozmaktadır." (14 Haziran 1989 tarih ve 3574 sayılı Kanun Gerekçesi, bkz.: Demirağ, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 328).

*maddelerin görüşmesine geçmiştir.*³⁰ demek suretiyle, bu hususa vurgu yapmıştır. Askerlik mesleğinin kutsallığına vurgu yapan bir rasyonelleştirmeyi, Belçika, İtalya ve İspanya'nın, disiplin yaptırımı olarak para cezası uygulamamasında da görmekteyiz. Nitekim bu ülkelerde, askerlik mesleğinin asli motivasyonunun para kazanma olmadığından hareketle, para cezası uygulamasının disiplin yaptırımı olarak anlamsızlığı vurgulanmaktadır.³¹

3574 sayılı Kanun ile suçun basit şekli için ceza alt sınırı altı aydan bir seneye çıkarılmıştır. Kanun gerekçesinden anlaşıldığı itibari ile değişikliğin nedeni, *'yeni baştan askerlik'* ferî cezasının kaldırılmasıdır. Ayrıca Adalet Komisyonu tarafından, Kanun Teklifi ile kanunlaştırılmak istenen *"altı gün veya daha fazla"* ibaresi, *"altı günden"* şeklinde değiştirilmiştir. Adalet Komisyonu tarafından yapılan bu değişiklikle anlaşılan, Kanun Koyucunun firar suçunun oluşumu bakımından *"altı gün"* uzaklaşmayı kabul etmediği, uzaklaşmanın *"altı günden fazla"* olması gerektiğidir. Adalet Komisyonunda yapılan bu değişiklik, firar suçu bakımından askeri mahkemeler uygulamasını da etkilemiş ve görev yerinden uzaklaşmada, suçun oluşabilmesi için 6 gün + 24 saatin geçmesi aranmıştır.

Genel firar suçuna ilişkin uygulamaya bakıldığında, özellikle askeri mahkemeler ve kapatılan Askerî Yargıtay'ın uygulamaları ile firar suçunun şekillendiği görülmektedir. Firar suçunu düzenleyen 66'ncı maddeye göre firar iki şekilde oluşur; kişinin kıt'asından veya görevi gereği bulunmak zorunda olduğu yerden uzaklaşması suretiyle veya usulüne uygun olarak ayrılmış olduğu izin, istirahat veya dava değişiminden dönmek suretiyle. Askerî Yargıtay uygulamalarına bakıldığında, asker kişinin kıt'asından veya görevi gereği bulunmak zorunda olduğu yerden uzaklaşmasının firar; usulüne uygun olarak ayrılmış olduğu izin, istirahat veya hava değişiminden dönmemesinin ise izin tecavüzü olarak isimlendirildiği görülmektedir.³² Kanunda böyle

³⁰ Demirağ, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 329.

³¹ Nolte, Georg / Krieger, Heike, *Comparison of European Military Law Systems*, in: *European Military Law Systems*, Edited by Georg Nolte, De Gruyter Recht, Berlin, 2003, s. 138.

³² "...günlük çarşı izinleri sonunda birliğine katılması gereken ancak katılmayan asker kişilerin eylemlerinin "Firar" suçunu oluşturduğu, Askerî Yargıtay'ın yerleşmiş kararları ile kabul edildiğinden (As. Yrg. Drl. Krl. 22.2.1990 gün ve E. 33, K. 31, As. Yrg. İçt. Brl. Krl.nun 16.12.1949 gün E. 1112, K. 2331), ayrıca; firar suçu mazeret kabul etmeyen suçlardan olduğundan, Sanığın sübuta eren eylemini firar suçu olarak niteleyen ve unsurları itibari ile oluştuğunu kabul eden yerel mahkeme hükmünde isabet görülmüştür." (As. Yrg. Drl. Krl., 13.4.2000, 86/81).

"Evcî izni; yasadâ öngörülen anlamda bir izin olmayıp, ilgililerin aynı garnizonda bulunan yakınlarının yanına yatıya çıkmalarını temine matuf bir nev'î müsaade olup, Gölcük ile İstanbul'un aynı garnizon içinde mütalaa edildiği, şimdiye kadar ki uygulamanın da bu merkezde olduğu gerçeği karşısında, evcî izin belgesi ile Gölcük'teki görevli bulunduğu gemiden İstanbul'a evcî iznine gönderilen sanığın bu zinden zamanında gemisine dönmemesi izin tecavüzü olmayıp, firardır". (As. Yrg. Drl. Krl., 01.12.1988, 201/157)

bir ayırım olmamasına rağmen Askeri Yargıtay tarafından uygulama kolaylığı olduğundan dolayı böyle bir tasnif yapıldığı düşünülmektedir.

Firar suçunun oluşması için AsCK m. 66/1-a bakımından 7 tam gün, AsCK m. 66/2-a bakımından ise 6 tam günün geçmesi gereklidir. Öğretide mehil süresi olarak da isimlendirilen³³ bu sürenin tamamlanmaması durumunda, AsCK m. 68 uygulama alanı bulmaktadır. Öncelikle belirtelim ki, Askeri Yargıtay'ın 03.03.1971 tarih ve 1971/1-2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre gün unsuru, kıtasından ayrılma anından veya dönmesi gereken zamandan itibaren 24 saat sonunda oluşacaktır. Dolayısıyla 24 saate kadar kıtasından ayrılma veya görev yerine dönülmemesi durumunda tipik eylem oluşmayacaktır. 24 saatin geçmesinden veya başka bir anlatımla gün unsurunun oluşmasından itibaren mehil süresi içerisinde yakalanma durumunda AsCK m. 68, kendiliğinden gelme durumunda ise disiplin hükümleri uygulanacaktır.

Firar suçu, Askeri Yargıtay uygulamalarında haklı olarak mütemadi suç olarak değerlendirilmiştir. Nitekim mehil süresinin dolması üzerine (6 veya 7 tam gün) suç oluşmakta, ancak kişi yakalanana veya kendiliğinden gelene kadar suç oluşturan hareket devam etmektedir. Mütemadi suçta, haksızlık belli ve makul bir zaman aralığından, failin iradesiyle devam etmektedir.³⁴ Her suçta bir neticenin bulunduğu kabulünden hareket eden yazarlar, mütemadi suçta neticenin veya hareket ile birlikte neticenin devam ettiği görüşündedirler.³⁵ Özellikle final hareket teorisini benimseyen ve her suçta zorunlu bir neticenin olduğunu kabul etmeyen yazarlar ise mütemadi suçta devam edenin netice değil, suçun kanuni tanımında gösterilen hareket olduğunu savunmaktadırlar.³⁶ 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Kanun ile Anayasanın 145'nci maddesinin ilga edilmiş olması karşısında görevine son verilen askeri yargının görev alanına giren suçlara adli yargının bakmasından sonra, firar suçunun mütemadi değil ani bir suç olduğuna ilişkin görüş ağırlık kazanmıştır.³⁷

³³ Duran, Gökhan Yaşar, "Askeri Ceza Kanununda Firar ve İzin Tecavüzü Suçları (AsCK m. 66)", BÜHFD, C. 14, 2019, s. 529 vd.

³⁴ Yerdelen, Erdal, "Mütemadi Suç", TAAD, S. 18, 2014, s. 117.

³⁵ Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. 1, Der Yayıncılık, İstanbul, 1997, 14. baskı, s. 519; Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, 3. baskı, s. 255.

³⁶ Koca, Mahmut / Üzülmöz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, 12. baskı, s. 123.

³⁷ "Askeri Ceza Kanununun 66. maddesinde düzenlenen firar suçunun temadi eden suçlardan olmayıp, ani suç olduğuna ve birliğe dönülmesi gereken tarihten itibaren 6 gün sonra bu suçun oluştuğuna ilişkin Yargıtay'ın yerleşik görüşü doğrultusunda..." Y7CD, 20.02.2007, 2006/6137, 2007/917; benzer şekilde Y19CD, 28.01.2016, 113/824. Bölge Adliye Mahkemeleri de aynı doğrultuda kararlar vermiştir. "Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında firar suçunun, mütemadi bir suç olmayıp, ani bir suç olarak kabul edildiği..." Erzurum BAM 5CD, 10.07.2018, 3098/1267. Bununla birlikte Bölge Adliye Mahkemelerinden farklı kararlar da çıkmaktadır; "... izin tecavüzü suçunun mütemadi bir suç olmasına rağmen..." İzmir BAM 11CD, 10.05.2018, 2480/1328.

Mehil içinde yakalanma durumunun düzenlendiği AsCK m. 68, ilk bakışta bağımsız bir suç gibi görünmese de, unsurları incelendiğinde, AsCK m. 67 ve 68'den farklı ve bağımsız bir suç olduğu anlaşılmaktadır.³⁸ Mehil içinde yakalanma suçu olarak isimlendirdiğimizden dolayı AsCK m. 68'in tarihsel gelişimi de incelenmelidir.

AsCK m. 68'in, 1632 sayılı Kanunun ilk metninde tek fıkra halinde düzenlendiği görülmektedir. “*Mehil içinde yakalananların veya kendiliğinden gelenlerin cezaları*” başlıklı maddenin metni şu şekildedir; “66, 67 maddelerde yazılı olan mehiller içinde yakalanan askeri şahıslar üç aya kadar hapis ve kendiliğinden gelenler kısa hapis cezası ile cezalandırılırlar”. Maddede öncelikle zımni bir ilga yapılmıştır. Nitekim 477 sayılı Disiplin Mahkemelerinin Kuruluşu, Yargılama Usulleri, Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'un³⁹ 64'üncü maddesi uyarınca; “*Askeri Ceza Kanununun bu kanunun cezalandırdığı suçlara ait hükümleri ve diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri disiplin mahkemelerinin kurulup fiilen göreve başladıkları tarihte yürürlükten kalka(caktır)*”. Bu kapsamda, 477 sayılı Kanun'un 50'nci maddesi ile kotasından veya görev yerinden kaçanlardan altı gün içinde kendiliğinden gelenler ve izin süresini özürsüz olarak altı güne kadar geçirenlerin eylemi disiplin suçu haline getirildiğinden dolayı, AsCK m. 68'de yer alan “*ve kendiliğinden gelenler*” ibaresi, 477 sayılı Kanun'un 64'üncü maddesi uyarınca zımnen ilga olmuştur.

Maddede yapılan ikinci değişiklik 22 Mart 2000 tarih ve 4551 sayılı Kanun⁴⁰ ile olmuştur. Kanun'un 13'ncü maddesi ile AsCK m. 68'de yer alan ceza artırılmış, madde metnine eklenen fıkrada yer alan nitelikli hallerden birinin varlığı halinde gün unsurunun aranmayacağı ifade edilmiştir. Değişikliğin nedenine baktığımızda, Kanun'un gerekçesinde sadece ceza miktarının artırılmasının gerekçesinin verildiğini görmekteyiz. Buna göre üç aya kadar hapis cezası, alt sınırı belirtilmiş ve üst sınırı altı aya çıkarılarak, eylemin karşılığında iki aydan altı aya kadar hapis cezası belirlenmiştir. Cezanın artırılmasının nedeni olarak, AsCK m. 66 ve 67'de yer alan suçların cezalarında yapılan artış gösterilmiştir. AsCK'nın 68'nci maddesine, 4551 sayılı Kanunla eklenen alt sınırın nedeni ise Genel Gerekçede gösterilmiştir. Buna göre; “*1930'lu yılların geleneği gereği, cezaların sadece üst sınırı tayin edilmiş ve alt sınırı gösterilmemiştir. Mahkemelerin temel cezayı tayinde takdir hakları bulunmakla beraber, bu takdir Askerî Yargıtay denetimine tabi kalmakta ve asgari hadd*

³⁸ Duran, s. 534; Değirmenci, s. 282 vd.; Demirağ, *Türk Ceza Kanununun Genel Hükümleri Işığında Askeri Ceza Kanunu*, s. 225.

³⁹ 16 Haziran 1964 tarihinde kabul edilmiş olup, 26.6.1964 tarih ve 11738 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴⁰ 4551 sayılı Kanun 21.08.1992 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel, 31.05.1996 tarihinde Başbakan Mesut Yılmaz tarafından tasarı olarak TBMM'ne sevk edilmiş ancak her iki tasarı da Meclis gündemine alınmadığından dolayı kadük olmuştur. Bunun üzerine aynı tasarı 22.06.1999 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit tarafından yenilenmiş ve kanunlaşmıştır.

*uzaklaşma hali çoğu kez bozma sebebi olmaktadır. Dolayısıyla hüküm mahkemeleri üç veya beş yıla kadar hapis cezasını gerektiren bir suçtan ötürü yedi gün hapis cezası tayin etmek gibi bir durumla karşı karşıya kalmakta ve uygulama bu yolda gerçekleşmektedir.*⁴¹

“Gün unsuru aranmaz” ibaresinin eklenmesinin gerekçesi Tasarıda yer almamaktadır. Bununla birlikte Askeri Yargıtay’ın 03.03.1971 tarih ve 1971/1-2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile AsCK m. 68’de yer alan mehil içinde yakalanma suçunun oluşabilmesi için uzaklaşma anından itibaren en az 24 saatin geçmesi gerektiğinin aranması, birliğinden kaçtıktan sonra 24 saat içinde yakalanan ve askeri disiplini ciddi şekilde bozan kişilerin eyleminin disiplin hukukunun sınırları içinde kalmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı maddeye “gün unsuru aranmaz” hükmü eklenmek suretiyle, Kanun’un 2’nci fıkrasında yer alan seçimlik olarak düzenlenen iki nitelikli halden birinin varlığı durumunda, kaçma anından itibaren 24 saat içinde yakalanmış olsa bile eylem askeri suç teşkil edecektir. Kanun’un 2’nci fıkrasında yer alan iki nitelikli halin madde metnine eklenmesinin nedeni olarak, her iki halin askeri hizmetin devamı bakımından daha büyük tehlike yaratması ihtimali olduğunu düşünmekteyiz.

3- Özel Firar Suçları

a- Yurtdışına Firar (AsCK m. 67)

Askeri Ceza Kanunu’nun 67’nci maddesinde “*Yabancı memlekete firar edenlerin cezaları*” başlığı altında özel bir firar suçu düzenlenmiştir.⁴²

⁴¹ <https://www2.tbmm.gov.tr/d21/1/1-0378.pdf>, Çevrimiçi, Erişim Tarihi: 01 Mart 2020.

⁴² Yabancı memlekete firar edenlerin cezaları:

Madde 67 – 1- Aşağıda yazılı askerî şahıslar, yabancı memlekete kaçmış sayılarak iki seneden beş seneye kadar hapsolunurlar ve yeniden asker edilirler;

A) İzinsiz vatan hudutlarından dışarı çıkan askerî şahıslar gaybubetleri gününden üç gün sonra,

B) Esaret hali bittikten sonra kasten veya ihmal ile bir kıt’aya veya bir askerî makama hemen müracaat etmeyenler,

C) Vatan hudutları dışarısında bir gemiden, bir tayyareden ayrı düşüp te bir türk harp gemisine veya en yakın Türkiye Konsolosluğuna veya müttefik bir hükûmet makamlarına kasten veya ihmal ile müracaat etmeyenler,

2 – Seferberlikte (A) fıkrasındaki mehil bir güne iner.

3 – Aşağıda yazılı hallerde yabancı memlekete firar cezası beş seneden az olmamak üzere on seneye kadar artırılır.

A) Suçlu; silâh, mühimmat, teçhizat, araba ve hayvanları ile bunların levazımından bir şeyi beraberinde götürmüş ise,

B) Suçlu hizmet yaparken kaçmış ise;

C) Mükerrir ise;

D) Suçlu seferberlikte kaçmış ise;

AsCK m. 67'de düzenlenen suç ilk kez 22 Aralık 1934 tarih ve 2632 sayılı Kanun ile değişikliğe uğramıştır. Maddenin, nitelikli hâlini düzenleyen 3'üncü fıkrasında değişikliğe gidilmiştir. 3'üncü fıkranın (A) bendinde yer alan, “Suçlu; silâh, mühimmat, teçhizat, araba ve hayvanları ile bunların levazımından bir şeyi beraberinde götürmüş ise” düzenlemesi, “Suçlu; silah, mühimmat ve bunların teçhizat veya nakil vasıtalarından ve hayvanlardan birini veya ordu hizmetlerine tahsis edilen herhangi bir şeyi beraberinde götürmüş ise” şekline çevrilmiştir. 2632 sayılı Kanun, aynı zamanda AsCK m. 66'da da değişiklik yaptığından dolayı bir üst başlık altında yaptığımız açıklamaları tekrar etmekle yetineceğiz.

Maddede ikinci değişiklik 14 Haziran 1989 tarih ve 3574 sayılı Kanun ile yapılmıştır.⁴³ Değişiklik ile suçun basit şekli için öngörülen iki seneden beş seneye kadar hapis cezasının alt sınırı üç seneye çıkarılmıştır. Ayrıca “yeniden asker edilme” hususu madde metninden çıkarılmıştır. 3574 sayılı Kanun ile maddenin birinci fıkrasının ilk cümlesi şu şekilde olmuştur; “Aşağıda yazılı askeri şahıslar, yabancı memlekete kaçmış sayılarak üç yıldan beş yıla kadar hapsolünurlar.”

22 Mart 2000 tarih ve 4551 sayılı Kanun ile madde metni üç fıkra halinde yeniden düzenlenmiştir.⁴⁴ 4551 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesi ile AsCK m. 67 değiştirilmiştir. Söz konusu maddenin gerekçelerine yukarıda yer verdiğimizden tekrar etmeyeceğiz. Bununla birlikte gerekçede yer almayan veya değinilmesi ihmal edilen değişikliklerin de yapıldığı görülmektedir.

---

4 – Üçüncü fıkrada yazılı suçlu subay ve askerî memur ise cezanın azamî haddi verilir. (Madde metninde yer alan imla hataları ve yazım yanlışları Resmî Gazete'de yayımlanan hali muhafaza edilmek istendiğinden düzeltilmemiştir.)

⁴³ 14 Haziran 1989 tarihinde kabul edilmiş, 17 Haziran 1989 tarih ve 20198 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴⁴ Madde 67. - Aşağıda yazılı fiilleri işleyen asker kişiler, yabancı ülkeye kaçmış sayılarak üç seneden beş seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

A) Herhangi bir nedenle izinli olsa dahi, yabancı ülkeye gitme müsaadesi bulunmaksızın ülke sınırları dışında üç günü geçirenler,

B) Ülke sınırları dışındaki bir askerî birlik veya görev yerinden, deniz veya hava aracından kaçıp da bu durumda üç günü geçirenler,

C) Ülke sınırları dışındaki bir askerî birlikten, deniz veya hava aracından herhangi bir nedenle ayrı düşüp de askerî veya sivil bir Türk resmî makamına veya müttefik devlet makamlarına özürsüz olarak müracaat etmeksizin üç günü geçirenler,

D) Harp esiri iken serbest bırakılıp da askerî veya sivil bir Türk resmî makamına veya müttefik devlet makamlarına teslim olmak üzere harekete geçme imkânı doğduğu halde, özürsüz olarak hareketsiz kalan ve bu durumda üç günü geçirenler.

Aşağıda yazılı hallerde beş seneden on seneye kadar hapis cezası verilir.

A) Fail beraberinde silah, mühimmat, savaş araç veya gerecini götürmüş ise,

B) Fail hizmet yaparken kaçmış ise,

C) Fail mükerrir ise.

Seferberlik ve savaş halinde, bu maddede yazılı mehil bir güne iner. Bu maddedeki suçtu seferberlikte işleyenlere yedi seneden, savaş halinde işleyenlere ise on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir.

Öncelikle l'inci fıkrada yer alan seçimlik hareketlerden birinde değişiklik yapılmıştır. Birinci fıkrada yer alan ilk seçimlik hareket, ülke sınırları dışına izinsiz çıkılması ve 3'üncü günün dolmasından itibaren suçu oluşturmaktaydı. Ancak 4551 sayılı Kanun ile “*yabancı ülkeye gitme müsaade belgesi bulunması*” tipik hareket olmaktan çıkarılmıştır. Madde ilk okunduğunda, izinli olsa dahi ibaresinin arkasından yabancı ülkeye gitme müsaade belgesinin bulunmamasının getirilmesinin anlamsız olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte buradaki düzenleme TSK'nın izin sistemi ile uyumlu bir ifadedir. Nitekim izin belgesi kişinin ülke sınırları içinde iznini geçirmesi için düzenlenmesi gerekli bir belge iken ülke sınırları dışına çıkmak isteyenler bakımından “*yabancı ülkeye gitme müsaade belgesi*” bulunması gereklidir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi tarafından daha sonra iptal edilecek düzenlemeye göre, ülke sınırları içerisinde kişi izinli olsa dahi, ülke dışına çıkması için ayrı bir müsaade belgesi yoksa diğer şartların da varlığı hâlinde AsCK m.67'de yer alan suç oluşabilecektir.

AsCK m. 67, ülke içinde bulunan bir kişinin müsaade belgesi olmaksızın ülke sınırları dışına çıkarak üç günü geçirmesini suç olarak düzenlemiştir. Ancak ülke sınırları dışında bir görev yerinde olan kişinin görev yeri sınırları dışına çıkması hâli, AsCK m. 67'de düzenlenmediğinden dolayı, AsCK m. 66'daki düzenlemeye tabi olmaktadır. Bu boşluğun doldurulması için ülke sınırları dışındaki bir askeri birlikten, deniz veya hava aracından veya görev yerinden kaçarak üç günü geçirme hareketi de, AsCK m. 67'ye seçimlik bir hareket olarak eklenmiştir. Belirtilen hareketi gerçekleştiren asker kişinin, birliğinden, deniz veya hava aracından ayrıldıktan sonra Türk sınırlarından Türkiye'ye giriş yapması suçun nevini değiştirmeyeceği⁴⁵ gibi, yurt dışında birliğin bulunduğu yerde üç günlük süreyi geçirmesi durumunda da suç oluşacaktır.⁴⁶

⁴⁵ “Yurtdışında bulunan askerî birlikten, deniz veya hava ulaşım aracından firar edilmesinin birliğin dayanışma, muharebe, moral ve motivasyon gücünü olumsuz bir biçimde etkileyebileceğini öngören Kanun Koyucu, bu yönde ortaya çıkabilecek eğilimleri ve yasal boşlukları dikkate alarak, ülke sınırları dışındaki askeri birlik ya da görev yerinden, deniz veya hava aracından firar edilmesini, yurt dışına firar suçunun özel bir işleniş biçimi olarak düzenlemiştir.

AsCK'nın 67/1-B maddesi, ülke sınırları dışındaki askerî birlikten ya da görev yerinden firar edilerek, bu durumda üç günün geçirilmesini yabancı ülkeye firar suçunun oluşumu için yeterli gördüğünden, firar eden asker kişinin vatanına ya da bir başka ülkeye gitmek amacıyla hareket edip, etmediği hususunun suçun teşekkülüne herhangi bir tesiri bulunmamaktadır...

İncelenen dosyaya göre, Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup bir asker olması sebebiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde konuşlandırılan bir askerî birlikte görev yapan sanık P.Er E.A.'nın 30.05.2007 tarihinde birliğini izinsiz terk edip, üçüncü günün bitiminde kıtasına geri dönmeyerek AsCK'nın 67/1-B maddesinin belirlediği anlamda yurt dışına firar suçunu işlediğinin kabulü gerekmektedir.” (As.Yrg.Drl.Krl., 14.05.2009, 79/68; Yayınlanmamıştır).

⁴⁶ “Yabancı memlekete firar suçunun özel bir işleniş biçimi olarak düzenlenen AsCK'nın 67/1-B maddesine göre, ülke sınırları dışındaki askerî birlikten ya da görev

4551 sayılı Kanun ile AsCK m. 67'de yer alan iki seçimlik hareket bakımından suçun oluşması için mehil (3 gün) eklenmiştir. 4551 sayılı Kanun değişikliğinden önce “*Esaret hali bittikten sonra kasten veya ihmâl ile bir kıt'aya veya bir askerî makama hemen müracaat etmeyenler*” ve “*Vatan hudutları dışarısında bir gemiden, bir tayyareden ayrı düşüp te bir türk harp gemisine veya en yakın Türkiye Konsolosluğuna veya müttefik bir hükümet makamlarına kasten veya ihmâl ile müracaat etmeyenler*” bakımından bir süre şartı yoktu. 4551 sayılı Kanun ile “ülke sınırları dışındaki bir askeri birlikte, deniz veya hava aracından herhangi bir nedenle ayrı düşenler” ve “harp esiri iken serbest bırakılanların” müracaat etmesi gereken süre 3 gün olarak belirlenmiş, 3 günün geçirilmesi durumunda eylem AsCK m. 67 kapsamında değerlendirilmiştir.

Son olarak 4551 sayılı Kanun ile failin subay ve askeri memur olması durumunda cezanın artırılmasına ilişkin nitelikli hal madde metninden çıkarılmıştır.

AsCK m. 67, firar suçunu düzenleyen AsCK m. 66'ye göre bağımsız bir suç olmasına rağmen, her iki suç bakımından korunan hukuki yararın benzerliği göz önüne alındığında, eylemlerin karşılığı olan yaptırımlar arasındaki orantısızlık göze çarpmaktadır. Nitekim AsCK m. 66'da yer alan firar suçunun temel şeklinin cezası 1 yıldan üç yıla kadar hapis iken, AsCK m. 67 soyut cezanın hem alt hem de üst sınırını artırmak suretiyle, cezayı üç yıldan beş yıla kadar hapis şeklinde belirlemiştir. Düzenleme somut norm denetimi ile Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. Anayasa Mahkemesi, AsCK m. 67'nin birinci fıkrasının (A) bendinin, suç olarak kabul edilen eylemle cezası arasında demokratik bir toplumda uygun görülebilecek adil bir dengenin bulunmadığı gerekçesi ile iptaline karar vermiştir.⁴⁷ Anayasa

---

yerinden firar edilerek, bu durumda üç günün geçirilmesi yabancı ülkeye firar suçunun oluşumu için yeterli olup, firar eden asker kişinin vatanına ya da bir başka ülkeye gitmesinin suçun oluşumuna herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, KKTC'deki birliğinden 31.08.2009 günü gönderildiği çarşı izninden dönmeyerek firar eden sanığın, 10.09.2009 tarihine kadar Kıbrıs'ta kaldıktan sonra birliğine teslim olması şeklindeki eyleminin, yabancı memlekete firar suçu olarak vasıflandırılmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.” (As.Yrg.3.D., 25.01.2011, 69/69; Askeri Yargıtay Dergisi, S.: 25, Y.: 2011, s. 76-77).

⁴⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 05.04.2005 tarih ve E. 2004/100, K. 2005/16; 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. “V - ESASIN İNCELENMESİ Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu yasa kuralı, dayanan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A - İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

Askeri Ceza Kanunu'nun 66. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde firar suçu, kıt'asından veya görevi icabı bulunmak zorunda olduğu yerden izinsiz olarak altı günden fazla uzaklaşmak olarak tanımlanmış, 5080 sayılı Yasa ile değişik 67. maddesinin birinci fıkrasında da “Aşağıda yazılı fiilleri işleyen asker kişiler, yabancı ülkeye kaçmış sayılarak bir seneden beş seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar” denildikten sonra yabancı ülkeye kaçma eylemleri A-D bentlerinde düzenlenmiştir. Bunlardan itiraz konusu (A) bendinde herhangi bir nedenle izinli olsa dahi, yabancı

ülkeye gitme müsaadesi bulunmaksızın ülke sınırları dışında üç günü geçirenlerin eylemleri, yabancı memlekete firar sayılmıştır. Askeri Ceza Kanunu'nun 73. maddesinde ise firar, izin tecavüzü, yabancı memlekete firar ve sözleşerek firar suçlarını işleyenler hakkında kaçak, kaçtığından altı hafta içinde kendiliğinden geri gelirse bu suçlardan verilecek cezaların yarısına kadar indirileceği öngörülmüştür. Askeri Ceza Kanunu'nun 67. maddesinin birinci fıkrasının (A) bendi, "İzinsiz vatan hudutlarından dışarı çıkan askeri şahıslar gaybubetleri gününden üç gün sonra" biçiminde iken 4551 sayılı Yasa ile birinci fıkrada öngörülen unsurlarda ve ceza süresinde bir değişiklik yapılmaksızın "Herhangi bir nedenle izinli olsa dahi, yabancı ülkeye gitme müsaadesi bulunmaksızın ülke sınırları dışında üç günü geçirenler" şeklinde değiştirilmiştir. Bu kurala yapılan itiraz başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi'nin, 21.01.2004 tarihli ve E: 2002/166, K: 2004/3 sayılı kararıyla Askeri Ceza Kanunu'nun 67. maddesinin birinci fıkrasının (A) bendi, suç olarak kabul edilen eylemle cezası arasında demokratik bir toplumda uygun görülebilecek adil bir dengenin bulunmadığı gerekçesiyle Anayasa'nın 2. maddesine aykırı bulunarak iptal edilmiş ve iptal edilen kuralın Anayasa'nın 13. ve 23. maddeleri yönünden incelenmesine gerek görülmemiştir. Bu karar Resmî Gazete'de yayımlanmadan önce Askeri Ceza Kanunu'nun 67. maddesinin birinci fıkrasının (A) bendini değiştiren ve yürürlüğe giren 5080 sayılı Yasa ile, suçun unsurlarında bir değişiklik yapılmadan yurt dışına firar suçuna uygulanacak hapis cezasının alt sınırı üç yıldan bir yıla indirilmiştir. Bu suretle, yasanın genel ve madde gerekçesinde de belirtildiği gibi, yabancı memlekete firar suçundan mahkum olanların ceza mahkumiyetinin sonucu olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarma cezası ile cezalandırılmaları önlenmiştir. Yeni düzenlemeye göre de, yabancı memlekete firar suçunun maddi unsuru, izinli veya raporlu olursa dahi yetkili makamlardan yurt dışına çıkma izni almadan yasal veya yasa dışı yollarla yurt dışına çıkma ve yurt dışında üç gün geçirmedir. Suçun manevi unsuru ise, yurt dışına çıkma için ayrı bir izin alınması gerektiği bilindiği halde bu izin alınmadan bilerek ve isteyerek yurt dışına çıkma iradesidir. Bu unsurun oluşup oluşmadığının her olayda yargılamayı yapan mahkemece değerlendirileceği açıktır.

B - Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuru kararında, Türkiye'nin taraf olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde, seyahat hürriyetinin temel hak ve özgürlüklerden birisi olarak düzenlendiği, temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama sebeplerinin Anayasa'nın 13. maddesi gereğince kaldırılmış olması nedeniyle, Anayasa'nın 23. maddesinde düzenlenen seyahat hürriyetinin ancak özel sınırlama sebepleriyle sınırlanabileceği, bu maddede özel sınırlama sebepleri olarak sadece vatandaşlık ödevi, ceza soruşturması ve kovuşturmasının öngörüldüğü, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının özel konumlarının söz konusu olduğu durumlarda Anayasa'nın 67., 76., 129. ve 137. maddelerinde olduğu gibi özel düzenlemelerin yapıldığı, Anayasa'nın 23. maddesinde asker kişilere ilişkin özel bir düzenleme yapılmadığı ve asker kişiler açısından ek olarak herhangi bir sınırlama getirilmediği, bu nedenlerle seyahat hürriyetine asker kişiler açısından ek kısıtlama getiren itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 13. ve 23. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu'nun 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi yasaların, kanun hükmünde kararname ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verilebileceğinden itiraz konusu kural, ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 38. maddesi yönünden de incelenmiştir.

Anayasa'nın 13. maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve kanunla sınırlanabileceği, 23. maddesinin beşinci fıkrasında vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle

Mahkemesi'nin 21.01.2004 tarih ve E. 2002/166, K. 2004/3 sayılı kararı, Resmi Gazete'de yayımlanmadan önce 22 Ocak 2004 tarih ve 5080 sayılı Kanun ile AsCK'nın 67'nci maddesi değiştirilerek, suçun cezası bir seneden beş seneye kadar hapis şeklinde düzenlenmiştir.

Seyahat maksadıyla yabancı ülkeye gitmek isteyen askerî personel müsaade belgesi almak zorundadır. Müsaade belgesi almaksızın ülke sınırları dışına çıkan ve bu durumda üç günü geçiren askerî personel yabancı ülkeye firar suçunu işlemiş olacaktır. Asker kişilerin, izinde buldukları zamanda ülke sınırlarını terk etmesi ve ülke sınırları dışında üç günü geçirmesi durumunda AsCK m. 67'de belirtilen yurt dışına firar suçunun oluşup oluşmayacağı konusunda Askerî Yargıtay daireleri arasında görüş birliği bulunmamaktadır.⁴⁸

---

sınırlanabileceği öngörülmüş, 38. maddesinde de suç ve cezalara ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Serbestçe yer değiştirme olarak nitelendirilebilecek seyahat hürriyeti yurt içi ve yurt dışı seyahati kapsamaktadır. Mevzuatımızda yurt dışına çıkma ve yurda girme işlemleri 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nda düzenlenmiştir. Anılan Yasa'nın 2. maddesine göre, Türk vatandaşları ile yabancılar Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş ve çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar. Bu zorunluluk, seyahat özgürlüğünün kullanımında evrensel bir şekil şartı olduğu gibi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin disiplini ve askerlik hizmetlerinin gerekleri yurt dışına çıkmak isteyen asker kişiler için buna ek olarak bazı esaslar tespit edilmesini zorunlu kılabılır. İdarenin, savunma hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi için ne kadar askerî personelin görev başında, ne kadarının izinde ve ne kadarının da yurt dışında olduğunu bilmesi gerekebilir. Nitekim, 926 sayılı TSK Personel Kanunu'nun 127. maddesinde yurt dışı izinlerinin esasları düzenlenmiş ve bu izni vermeye yetkili makamlar belirlenmiştir. Asker kişilerin yurt dışına çıkışlarında sivil vatandaşların yerine getirmek zorunda oldukları şekil şartlarına ek olarak, mevzuatta belirtilen bazı biçimsel şartları yerine getirmek zorunda olmaları farklı hukuksal konularının sonucudur.

Asker kişilerin yurt dışına çıkışta izin rejimine tabi olmaları ve bu kurala aykırı davranarak yurt dışına çıkan ve orada üç gün geçirenlerin eylemleri itiraz konusu kuralla yaptırıma bağlanmıştır. Yasa koyucu, ceza hukukuna ilişkin düzenlemelerde yetkisini kullanırken kuşkusuz Anayasa'ya ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla hangi eylemlerin suç sayılacağı, bunlara uygulanacak yaptırımın türü ve ölçüsü, cezayı ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenlerin neler olacağı, hangi cezaların para cezasına çevrilebileceği veya ertelenebileceği gibi konularda takdir yetkisini haizdir. Askerlik hizmetinin ulusal güvenliğinin sağlanmasındaki belirleyici yeri ve ağırlığı, sivil yaşamda suç oluşturmayan ya da önemsiz görülebilecek cezaları gerektiren kimi eylemlerin suç olarak kabul edilmelerini ve ağır yaptırımlara bağlanmalarını zorunlu kılabilmektedir.

Bu nedenle itiraz konusu kuralı ihlal eden failerin eylemleri için ceza yaptırımını öngörülmesi Anayasa'nın 36. maddesine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 13. ve 23. maddeleri ile ilgisi görülmemiştir.”

⁴⁸ Askerî Yargıtay Daireler Kurulu, önceki tarihli bir kararında yıllık izinde olsa dahi, yurt dışına çıkma müsaade belgesi bulunmaksızın ülke sınırlarının geçilmesi durumunda AsCK m. 67'de yer alan suçun oluşacağı düşüncesindedir. Buna karşılık Askerî Yargıtay 4'üncü Dairesi, özellikle 2010 Anayasa değişikliğinden sonra AsCK'nın 67/1-A bendininin Anayasaya aykırı olduğundan zımnen ilga olduğunu savunmaktadır.

“AsCK’nın 67/1-A maddesinde tanımlanan yabancı ülkeye firar suçunun maddi unsuru, yurt dışına çıkış izni bulunmaksızın vatan hudutlarından dışarı çıkmak ve orada en az üç günlük süreyi geçirmiş olmaktır. Dolayısıyla, suçun maddi unsuru açısından, hiç izin almadan kıtasından yurt dışına çıkmakla, yurt içinde kullanmak amacıyla izin alıp bu iznini yurt dışında geçirmek arasında fark bulunmamaktadır. Yurt dışına çıkış müsaade belgesi olmadan, ister yurt içi izin almak, isterse kıtasından izinsiz ayrılmak suretiyle yasal (pasaportla) veya yasa dışı yollardan yurt dışına çıkan ve yasanın öngördüğü süreden fazla yurt dışında kalan asker kişi, sınıfı ve rütbesi ne olursa olsun, yabancı ülkeye kaçmış sayılır...”

Bütün bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, sanığın görev yaptığı Birliğinden 21-25 Mayıs 2009 tarihleri arasında yıllık ve hafta sonu iznine ayrıldığı, iznini yurt dışında geçirmek üzere izin almadığı halde 21.5.2009 tarihinde yurt dışına çıkarak, 24.5.2009 tarihinde yurda döndüğü, 21.5.2009 (saat 13.12) – 24.5.2009 (saat 18.06) tarihleri arasında yurt dışında kaldığı dosya kapsamından mevcut delillerden anlaşıldığından, atılı suçun oluşması için AsCK’nın 67/1-A maddesinde öngörülen maddi kurucu süre unsurunun gerçekleştiği hususunda duraksama bulunmamaktadır.” (As.Yrg.Drl.Krl., 20.12.2012, 135/132; Yayımlanmamıştır).

Buna karşılık Askerî Yargıtay 4’üncü Dairesi, özellikle 2010 Anayasa değişikliğinden sonra AsCK’nın 67/1-A bendinin Anayasaya aykırı olduğundan zımnen ilga olduğunu savunmaktadır; “Sanığın, Birlik Komutanlığınca 2.6.2011 tarihinde İstanbul’a 3 gün süreli kanuni izne gönderildiği, yurt dışına çıkış izni almaksızın 2.6.2011 tarihinde saat 8.55’te İstanbul Atatürk Havalimanından uçakla ayrılıp St. Petersburg’a gittiği, 5.6.2011 tarihinde saat 23.00’da Atatürk Havalimanından yurda giriş yaptığı, dosya kapsamında bulunan delillerden anlaşılmaktadır.

Askerî Mahkemece, sanığın yabancı memlekete firar suçunu işlediği kabul edilerek yazılı olduğu şekilde mahkûmiyetine karar verilmiş ise de;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 23’üncü maddesinin son fıkrasında öngörülen, ‘Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.’ şeklindeki hüküm, 12.9.2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile kabul edilen ve Yüksek Seçim Kurulunun kararı ile 23.9.2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 7.5.2010 tarihli 5982 sayılı Kanun’un 3’üncü maddesiyle, “Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebi ile hakim kararına bağlı olarak sınırlanabilir” şeklinde değiştirilmiş ve yurt dışına çıkmanın vatandaşlık ödevi çerçevesinde de sınırlanmasına ön alınmıştır.

Bahse konu hüküm, seyahat özgürlüğünün kısıtlanabileceği durumları açıkça ve ayrıntılı olarak düzenlediğinden genel nitelikte değildir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 11’inci maddesinin birinci fıkrasında, “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.” hükmü, 177’nci maddesinin (e) bendinde de, “Anayasa’nın halkoylaması sonucu kabulünün ilanıyla birlik yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasa’nın 11’inci maddesi gereğince uygulanır” hükmü öngörülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 23’üncü maddesinin son fıkrasında, 7.5.2010 tarihli Kanun ile yapılan değişikliğin, AsCK’nın 67’nci maddesinden sonra yürürlüğe girmiş olduğu dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 23’üncü maddesinin son fıkrasında öngörülen hükmün öncelikle uygulanması gerektiği, bu hususun ayrıca gereklilik olduğu kabul edilmiştir.

Somut olayda, sanığın yurt dışında bulunduğu 2.6.2011 – 5.6.2011 tarihleri arasında, yurt dışı için alınmış olmasa da, usulü dairesince izinli olduğu konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.

Görüş ayrılıklarının nedeni, Anayasanın 23'üncü maddesinde yapılan değişikliktir. Nitekim AsCK'nın 67'nci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan suçun anayasal zeminini Anayasa'nın 23'üncü maddesi oluşturmaktadır. Söz konusu madde uyarınca herkes seyahat hürriyetine sahiptir ki, söz konusu maddenin kapsamına askerî personelin de girdiği izahatın varestedir. Anayasa'nın 23'üncü maddesinde yer alan hakkın sınırlanması, Anayasa'nın 13'üncü maddesi uyarınca ancak ilgili maddede yer alan sınırlama sebeplerine dayanılarak yapılabilir.

Anayasa'nın 23'üncü maddesinde, 2010 değişikliğinden önce yurt dışına çıkma hürriyetinin "*vatandaşlık ödevi*" nedeniyle sınırlandırılabilirdiği yer almaktaydı. Bununla birlikte 7 Temmuz 2010 tarih ve 5982 sayılı Kanun ile Anayasa'da yapılan değişiklik sonucu "*vatandaşlık ödevi*" sınırlama nedeni Anayasa metninden kaldırılmıştır. Bu bağlamda vatandaşların yurt dışına çıkma hürriyetinin idarenin iznine tabi kılınması mümkün değildir.

AsCK 67/1-a'da suçun oluşabilmesi için yurt dışına çıkmanın "*yabancı ülkeye gitme müsaade belgesi bulunmaksızın*" gerçekleştirilmesi gereklidir. Söz konusu müsaade belgesi ilgili makamlar tarafından verilen, kişinin yurt dışına çıkışına rıza gösterildiği beyanını içeren bir belgedir.⁴⁹ Söz konusu işlemin yapılmaması asker kişinin yurt dışına çıkışına müsaade edilmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu bakımdan, asker kişinin yurt dışına çıkış işleminin izne tabi kılınması ile yurt dışına çıkışına sınırlama getirildiği açıktır. Söz konusu sınırlamanın da, Anayasa'nın 23'üncü maddesine aykırılık teşkil ettiği ve 2010 değişikliği ile Anayasa koyucunun, söz konusu hüküm ile çelişik tüm düzenlemeleri zımnen ilga ettiği kanaatindeyiz.⁵⁰

Yurt dışına çıkabilmeyi ayrıca izne (idari işleme) bağlayan ve herhangi bir nedenle izinli olsa dahi, yabancı ülkeye gitme müsaadesi bulunmaksızın ülke sınırları dışında üç günü geçirenleri firari olarak niteleyen AsCK'nın 67'nci maddesinin (A) bendi, "Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebi ile hakim kararına bağlı olarak sınırlanabilir." şeklindeki Anayasa hükmüne aykırı olduğundan, AsCK'nın 67'nci maddesinin (A) bendinin zımnen ilga edilmiş olduğu, dolayısıyla, hakkında yurt dışına çıkmasının sınırlandırılmasına yönelik hakim kararı bulunmayan sanığın eyleminin, izin aşımı suçu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

Sanığın, birliğinden izinli olarak ayrılmış olduğu ve izin süresi içinde yurt dışına çıkıp, yine izin süresini geçirmeden birliğine geri dönmüş olduğu dikkate alındığında, eyleminin herhangi bir suça vücut vermeyeceği değerlendirilmiş ve mahkûmiyetine dair hükmün bozulmasına karar verilmiştir." (As.Yrg.4.D., 10.7.2013, 1036/1021; Yayınlanmamıştır; aynı dairenin 10.7.2013, 1034/1019 sayılı ilamı da aynı yöndedir).

⁴⁹ Bu konuda Türk Silahlı Kuvvetleri İzin Yönetmeliği'nin 15'nci maddesine bakınız.

⁵⁰ Anayasalar, kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile söz konusu hak ve özgürlüklerin sınırlanma koşullarını düzenlemektedir. Anayasalarda yaratılan hak ve özgürlükler, ceza kanunları ile koruma altına alınırlar. Anayasada hak olarak düzenlenen ve sınırlama sebebi gösterilmeyen bir durum, ceza kanununda suç olarak tanımlanamaz. Üst norm (lex superior) olan Anayasanın, bu konuda alt normu (lex inferiori) değiştirdiğini kabul etmekteyiz. Bu kapsamda, 2010 Anayasa değişikliği sonrasında,

Askerî Yargıtay Daireler Kurulu'nun 2013 yılında vermiş olduğu bir kararda ifade edilen *"bir konunun Anayasada genel ve soyut bir şekilde düzenlenmesi, kendisinden önceki bir kanundaki özel ve somut bir düzenlemeyi zımnen yürürlükten kaldırması için yeterli olmayıp, konunun doğrudan, ayrıntılı, açık ve somut bir şekilde düzenlenmiş olması gerekmektedir. / Anayasanın 23'üncü maddesinde yapılan değişiklik de, sadece vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlandırılmasına ilişkin soyut ve genel bir düzenleme olup, ASCK'nın 67/1-A maddesinde düzenlenen yabancı memlekete firar suçuna ilişkin doğrudan, ayrıntılı, açık ve somut bir düzenlemenin varlığından söz etmek mümkün değildir."*⁵¹ şeklindeki düşüncelere de bu kapsamda katılmamakta olduğumuzu başka bir çalışmada ifade ettik. Gözden kaçırılmıştır ki Anayasalar, ilgili ülkenin pozitif hukuk sisteminin temellerinin yer aldığı felsefi zemini oluştururlar. Bu bağlamda toplumsal mutabakat metinleri olan Anayasalar, ayrıntılı, açık ve somut bir düzenleme yapmazlar. Ancak Anayasanın vatandaşlarına hak olarak tanıdığı ve sınırlama sebebi göstermediği bir durumda, kanun koyucu tarafından daha önce var olan sınırlama sebebine dayanarak yapmış olduğu işlemler zımnen ilga olmuş sayılır. Askerî Yargıtay Daireler Kurulu, konuyu ceza kanunlarının zaman bakımından uygulama sorunu gibi ele almış, üst norm – alt norm ilişkisi temelinde konuya yaklaşmamıştır. Kanaatimizce Kurulun konuya yaklaşımı noktasındaki ikinci hatası yurt dışına çıkma hürriyetinin, negatif statü hakkı olduğu hususunun gözden kaçırılmış olmasıdır. Dolayısıyla söz konusu Anayasal hürriyetin kanunla engellenmesi mümkün değildir.

Anayasa değişikliğinden sonra Askeri Yargıtay daireleri arasında da görüş ayrılığına sebep olan düzenleme Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından Anayasa Mahkemesine itiraz yolu ile götürülmüştür. Anayasa Mahkemesi, 14 Temmuz 2016 tarih ve 2016/11 Esas 2016/132 Karar sayılı kararı ile *"Bu itibarla askerlikten kaçma kastı olmadığı açık olan izinli asker kişilerin, salt yurt dışı izni almadıkları veya alamadıkları gerekçesiyle yurt dışında üç günü geçirmelerinin itiraz konusu kuralla yabancı memlekete firar suçu olarak nitelendirilmesi ve bu eylemleri gerçekleştiren asker kişilerin bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaları hukuk devletinin gereği olan "adalet" ve "hakkaniyet" ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi kuralla seyahat özgürlüğüne getirilen bu sınırlama demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşan ölçülü bir sınırlama niteliği de taşımamaktadır."* gerekçesine dayanarak, AsCK m. 67'nin 1'nci fıkrasının (a) bendini Anayasaya aykırı bularak iptal etmiş ve yasama organına düzenleme yapma fırsatı

AsCK'nın 67/1-a maddesinin, izinli olunan sırada yurt dışına çıkma ihtimalini suç olarak düzenleyen hükmünün ilga olduğunu düşünmekteyiz. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Ergül, Ozan, "Usulüne Göre Yürürlüğe Konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar Kanun Hükmündedir", Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, *Yıldırım Uler'e Armağan*, Lefkoşa, 2014, s. 65 – 86.

⁵¹ As.Yrg.Drl.Krl., 03.10.2013, 99/91; Yayımlanmamıştır.

tanyarak, kararın Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesini kararlaştırmıştır.⁵²

Bunun üzerine öncelikle 05.06.2017 tarih ve 691 sayılı KHK’nın 3’üncü maddesi ile 1’nci fıkranın (a) bendi “*İzinli olduğu durumlar hariç, ülke sınırları dışında üç günü geçirenler*” şeklinde değiştirilmiştir. KHK ile getirilen bu düzenleme 31 Ocak 2018 tarih ve 7069 sayılı Kanun’un 3’ncü maddesi ile kanunlaşmıştır.

b- Vazife ve Memuriyete Gitmeme Suçu (AsCK m. 65)

Vazife ve memuriyete gitmeme suçu, AsCK’nın “*Yoklama kaçağı, bakaya, saklı, firar*” başlıklı Üçüncü Faslında düzenlenmiştir.⁵³ Söz konusu

⁵² “17. İtiraz konusu kuralla asker kişilerin yurt içinde izinli olsalar bile yetkili makamlardan yurt dışına çıkma izni almadan yurt dışına çıkarak yabancı memlekette üç günden fazla bulunma eylemi yaptırma bağlanmış olup kuralın bu haliyle kişinin seyahat hürriyetine sınırlama getirdiği görülmektedir. İtiraz konusu kuralda korunmak istenen hukuki menfaat dikkate alındığında, söz konusu sınırlamanın amacının, askeri disiplinin sağlanması ve askeri hizmete bağlı olan kamusal menfaatin korunması olduğu anlaşılmaktadır.

18. Silahlı kuvvetler, yurt savunması gibi önemli bir görevi ifayla yükümlüdür. Milli savunma hizmetinin planlanması ve yürütülmesi bakımından ne kadar askeri personelin görev başında, ne kadarının izinde ve ne kadarının da yurt dışında olduğunun bilinmesi gerekebilir. Kanun koyucu, askeri disiplinin sağlanması ve korunması amacıyla asker kişilerin yurt dışına çıkışlarında belirli yükümlülükleri yerine getirmeleri konusunda takdir yetkisine sahiptir. Asker kişilerin yurt dışına çıkışlarının “izin koşuluna” bağlanması da bu kapsamdadır.

19. Diğer taraftan bir hukuk devletinde kanun koyucu, ceza alanında herhangi bir eylemi suç olarak belirlerken, bu suçu işleme kastı olanlarla olmayanları ayırt etmeye elverişli düzenlemeler yapmakla yükümlüdür. İtiraz konusu kuralda düzenlenen yabancı memlekete firar suçunu oluşturan eylem, herhangi bir nedenle yurt içinde izinli olursa dahi, yabancı ülkeye gitme izni bulunmaksızın ülke sınırları dışında üç günden fazla süre geçirilmesidir. Bu kapsamda suçun işlenmesi bakımından hiçbir şekilde izinli olmaksızın üç günden daha uzun bir süreyle ülke sınırları dışında geçiren askerler ile izinli olmakla birlikte yurt dışına çıkış izni bulunmayan ve söz konusu izinlerini ülke sınırları dışında geçiren askerlerin hukuki durumlarındaki farklılık gözetilmeksizin aynı yaptırma tâbi kılınmışlardır.

20. Silahlı kuvvetlerin iç düzeninin sağlanması amacıyla askeri hizmetin gerekleri gözetilerek yabancı memlekete firar suçunu işleme kastı olmayan izinli asker kişilerin yurt dışına çıkış izni bulunmaksızın söz konusu izinlerini ülke sınırları dışında geçirme biçimindeki eylemlerinin disiplin hukuku kapsamında bir disiplin ihlali olarak nitelendirilmesi ve bu ihlali gerçekleştiren asker kişilere disiplin yaptırımı öngörülmesi mümkündür.

21. Bu itibarla askerlikten kaçma kastı olmadığı açık olan izinli asker kişilerin, salt yurt dışı izni almadıkları veya alamadıkları gerekçesiyle yurt dışında üç gün geçirmelerinin itiraz konusu kuralla yabancı memlekete firar suçu olarak nitelendirilmesi ve bu eylemleri gerçekleştiren asker kişilerin bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaları hukuk devletinin gereği olan “adalet” ve “hakkaniyet” ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi kuralla seyahat özgürlüğüne getirilen bu sınırlama demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşan ölçülü bir sınırlama niteliği de taşımamaktadır.” (Karar 23 Eylül 2016 tarih ve 29386 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)

⁵³ Maddenin ilk metni şu şekildedir. (bkz.: Demirağ, *Askeri Ceza Kanunu*, s. 63)

suç seçimlik hareketli bir suçtur. Suçun oluşması için madde metninde yer alan seçimlik hareketlerden birisinin icrası yeterlidir. İlk seçimlik hareket olarak, tayin emrinin tebliğinden itibaren mazeretsiz olarak barışta 15 gün ve seferberlikte 6 gün içinde yeni birliğine hareket etmemek bu suçu oluşturmaktadır. Suçu oluşturan ikinci hareket ise eski birliğinden ayrıldıktan sonra, verilen yol müddeti hariç olarak barışta 7 gün, seferberlikte ise 3 günden fazla süreyi yolda geçirmektir.

Madde, Kanun'un kabul tarihinden günümüze kadar iki kere değişime uğramıştır. Maddenin ilk hâlinde, atama görülen yeni görev yerine hareketin barışta 12 ve seferberlikte ise 4 gün içinde yapılması gerektiği düzenlenmişti. Yolda geçirilecek süre ise belirtilen sürelerin yarısı şeklinde düzenlenmişti. Ayrıca maddenin ilk halinde fail, sadece subaylar ve askerî memurlardı. 11 Aralık 1935 tarih ve 2862 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi ile mezkûr maddeye ikinci fıkrası eklenmiştir.

Madde son şeklini 25 Ocak 1957 tarih ve 6889 sayılı Kanun'un 1'inci maddesi ile almıştır. 6889 sayılı Kanun ile maddeye astsubaylar da eklenerek, AsCK m. 65'in faili olmaları sağlanmıştır.⁵⁴ Ayrıca yeni görev yerine hareket için öngörülen süre barışta 15 ve seferberlikte ise 6 güne çıkarılmıştır. Kanun gerekçesinden anlaşıldığı kadarı ile maddede öngörülen sürelerin yükseltilmesi suretiyle, devlet memurları ile paralel bir düzenleme getirilmesi amaçlanmıştır.⁵⁵

c- Düşman Tarafında, Düşman Karşısında, Mahsur Mevkiden Kaçma Suçu (AsCK m. 69)

Bu suç özel bir tehlikelilik haline ilişkin bir suçtur. AsCK m. 69'da yer alan düşman karşıtı, AsCK m. 9'da tanımlanmıştır. Buna göre *"Seferberlikte düşman ile müsademeyi intizaren emniyet hizmetleri tatbik ve ifa olunmağa başlandığı zamandan itibaren bu müsademeye memur kıt'a, gemi, tayyare düşman karşısında sayılır."* Düşman tarafına ilişkin bir tanımlanma

---

Vazife ve memuriyete gitmeyenlerin cezaları:

Madde 65 – Tayin olunduğu vazife ve memuriyet emrinin tebliği anından itibaren mazeretsiz 12 ve seferberlikte 4 gün içinde hareket etmeyen veya yol müddeti hariç olarak bu müddetlerin yarısından fazla bir müddet yolda geçirecek vazife ve memuriyetlerine iltihak etmeyen zabıtlarla askerî memurlar üç aya kadar seferberlikte üç aydan beş aya kadar hapsolünürler. Tekerrür halinde ilk fiil hizada ise altı ay ve seferberlikte ise sekiz ay ve her iki fiil seferberlikte ise bir sene hapsolünürler.

54¹⁶³² sayılı Askerî Ceza Kanununun meriyete girdiği sırada, erat sınıfından sayılmakta olan astsubayların, 5802 sayılı Kanunla erat sınıfından çıkarılarak müstakil bir sınıf haline getirilmelerine, subaylar gibi özlük haklarından faydalanmalarına, nakil ve tâyinleri yapıp harcırah almalarına mukâbil, tâyin oldukları vazife ve memuriyete hareket tarihleri bakımından, Askerî Ceza Kanununun 65'nci maddesinin şümulü dışında kaldıklarından, bu tefriki de bertaraf etmek lüzumlu ve yerinde olduğu gibi..." (Adliye Encümeni Mazbatası, 24 Aralık 1956, E. 1/533, K. 16; Bkz. Demirağ, Askerî Ceza Kanunu, s. 275-277).

⁵⁵ Değişiklikler için bkz.: Demirağ, *Askerî Ceza Kanunu*, s. 63.

yapılmamasına rağmen, düşmanın varlığı için bir savaş halinin ilanı gereklidir. Bu durumda, düşman bölgesi olarak tanımlanan bölgeye, katılma niyetiyle gitme düşman tarafına kaçmadır. Bununla birlikte AsCK m. 10, düşman kavramını genişletmiş ve silahlı eşkıyanın da düşman sayılacağını ifade etmiştir.

AsCK'nın ilk metninde yer alan maddede, günümüze kadar değişiklik yapılmamıştır. AsCK'nın metninde herhangi bir değişiklik yapılmadığından dolayı ölüm cezasının Kanun metninde yer aldığı görülmektedir. Ancak 1982 Anayasası'nda ölüm cezası⁵⁶ kaldırıldığından ve Anayasa'nın 38'inci maddesinde açık bir şekilde "ölüm cezası"nın verilemeyeceğinin düzenlenmesinden dolayı askerî suçlar için de ölüm cezası verilebilmesi mümkün değildir.

ç- Sözleşerek Firar Suçu (AsCK m. 70)

Sözleşerek firar suçu da⁵⁷, genel firar suçunun özel düzenlemelerinden biridir. Maddede, kabul edildiği tarihten itibaren tek değişiklik yapılmıştır. 14 Haziran 1989 tarih ve 3574 sayılı Kanun ile "yeni baştan askerlik" fer'i cezasını düzenleyen 6'ncı fıkra madde metninden çıkarılmıştır.

Sözleşerek firar suçunu, diğer firar suçlarından ayıran düzenleme, zorunlu çok failli suçlardan olmasıdır. Buna göre sözleşerek firar suçunun oluşması için en az üç kişinin önceden kaçma konusunda anlaşarak, topluca kaçmaları gerekmektedir. Maddede ayrıca gün unsurunu arayacak şekilde mehil de düzenlenmediğinden, kaçma anından itibaren süreye bakmaksızın suçun oluşacağı ifade edilmelidir.

---

⁵⁶ Türk hukukunda ölüm cezası ile ilgili olarak bkz.: Demirel, Hakkı, "Ölüm Cezası", AÜHFİD, C. 12, S. 1-2, 1955, s. 152 vd.; Feyzioğlu, Metin, "Ölüm Cezası Üzerine Düşünceler ve Anayasa Değişikliği ile 4771 Sayılı Kanun'un Getirdiği Yeni Düzenlemeler", Ankara Barosu Dergisi, C. 4, 2002, s. 13 vd.; Gemalmaz, Semih, "The Death Penalty in Turkey (1920 – 2001): Facts, Truths and Illusions", Criminal Law Forum 13, 2002, s. 91-122.

⁵⁷ Sözleşerek firar ve cezası

Madde 70 – 1) İki den ziyade askerî şahıslar önceden kararlaştırarak topluca kaçarlarsa sözleşerek firar sayılır.

2) Suçlular yabancı memlekete kaçmışlar ise ön ayak olanlar beş seneden yedi seneye kadar; ön ayak olanlar subay veya askerî memur ise beş seneden on seneye kadar ağır hapis ile cezalandırılır.

3) Suçlular vatan içine kaçmışlarsa ön ayak olanlar iki seneden beş seneye kadar, ön ayak olan subay veya askerî memur ise beş seneden yedi seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.

4) Sözleşerek kaçan diğer suçlular bir seneden üç seneye kadar hapsolunur. Firar yabancı memlekete ise ceza bir kat arttırılır.

5) Seferberlikte sözleşerek firara ön ayak olanlar ölüm cezasıyla cezalandırılırlar, diğer suçluların cezaları muayyen cezanın yarısı kadar arttırılır.

6) (Mülga: 14.5.1989 - 3574/m.1)

d- Tutukevi veya Cezaevinden Kaçmak veya Kaçmaya Aracı Olmak (AsCK m. 76)

Askeri tutukevi veya cezaevinden kaçma eylemi AsCK'da bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiştir. AsCK'nın ilk metninde madde başlığı ve metni farklı şekilde düzenlenmiştir.⁵⁸ Belli bir odada geçirilen disiplin cezası, oda hapsi cezasıdır. Oda hapsi cezasını, AsCK'nın ilk metnine göre askeri kabahat durumlarında askeri mahkemeler veya disiplin amirleri verebilir.

Madde metninde nöbetçinin kandırılmasından, dalgınlığından veya yerinde olmamasından bahsedildiğine göre oda hapsinin icrası sırasında hapis odasının kapısında nöbetçi bulundurulması gereklidir. AsCK m. 25'e göre sadece efrata (erbaş veya erler) verilen oda hapsi cezalarında, hapis odasının kapısında nöbetçi bulundurulması gereklidir. Dolayısıyla maddenin ilk haline göre fail sadece efrat olabilecektir.

Maddede 27.06.1932 tarihinde 2034 sayılı Kanun ile madde yeniden düzenlenmiştir.⁵⁹ Değişiklikle 1'nci fıkradaki tipik eylemin unsurları değiştirilmiştir. Madde metninden anlaşıldığı kadarı ile düzenleme artık disiplin cezası alanlarını değil hükümlü ve tutukluları kapsamaktadır. Maddede yapılan değişikliğin gerekçesi de aslında varmış olduğumuz kanıyı doğrular niteliktedir.⁶⁰

⁵⁸ AsCK'nın ilk metninde madde şu şekildedir;

Disiplin cezalarında hapis odalarından çıkanların cezası:

Madde 76 – Nöbetçiyi kandırarak veya dalgınlığından veya yerinde olmamasından istifade ederek hapis odalarından çıkanlar, üç aya kadar hapsolunurlar.

⁵⁹ Mahpus ve mevküflardan kaçanların cezası:

Madde 76 – Mahpuslardan nöbetçiye veya muhafazasına memur olanları kandırarak veya dalgınlığından yahut yerinde bulunmamasından istifade ederek kaçanlara geri kalan mahkumiyetlerinin yarısı nispetinde ceza verilir. Herhalde bu ceza bir aydan aşağı olamaz.

Bu suretle kaçan mevküfler da altı aya kadar hapisle cezalandırılır.

⁶⁰ “Göz ve oda hapis cezalarının zabitlerle askeri memurlar hakkında mahiyetini ve neticelerini ve icrasının şeklini tarif ve tayin eden Askeri Ceza Kanununun 24'üncü maddesinin B fıkrasının 4 numaralı bendinde (hapis odasının kapısında bir nöbetçi bulundurulması) kanun layihasında tasrif olunmuş ve layihada (şahsi serbestisi salahiyyetler olanlar tarafından kanunen refedilmiş iken kendiliğinden bu serbestiyi iade eden firar kastıyla daha ağır cezaya istihkak kesbetmemişse altı aya kadar hapis olunur) tarzında yazılmış olan 87'nci maddenin Âli askerî şûrada müzakeresi sırasında bu maddenin böyle yazılmasının esasen gerek göz hapsinde ve gerek oda hapsinde nöbetçi bulunmamasından mütevellit bulunduğu ve halbuki zabitan ve askeri memurlara ve hem efrada şamil olduğu mevzubahis edilerek bu madde şimdi Kanunun 76 ncı maddesinde olduğu veçhile nöbetçiyi kandırılarak veya dalgınlığından veya yerinde olmamasından istifade edilerek hapis odalarından çıkanlar şeklinde yazılmıştır.

Meclisi Âlice 24 ncü maddenin B fıkrasının 4 numaralı bendinde hapis odalarının kapısında nöbetçi bulundurmalarını tazammun eden 4 numaralı bendi kaldırılmış ve yerine C fıkrası olarak (kısa hapis cezalarında maaş ve tahsisat tam olarak verilir) ibaresi konulmuştur. Milli Müdafaa encümeni mazbatasının buna müteallik fıkrasında 24 ncü maddenin B fıkrasının dört rakamlı hükmü çıkarıldı. Esas (göz hapsi) gibi bir

4551 sayılı Kanun ile maddeye son şekli verilmiştir.⁶¹ Bu kapsamda askeri tutukevi veya cezaevinden kaçanlar veya kaçmaya aracı olanlar bakımından bağımsız ceza düzenlenmesi uygulamasından vazgeçilmiş ve Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerine atıf (TCK m. 292 – 294) yapılmak suretiyle düzenlenmiştir. Bununla birlikte kaçma fiilinin 6 gün veya daha fazla sürmesi durumunda verilecek ceza bir yıldan fazla olamaz denilmek suretiyle, AsCK m. 66 ile de paralellik kurulmuştur. Bu düzenleme olmasa idi, ceza ve tutukevinden kaçan asker kişi 6 günü geçirse bile cezası 6 aydan 1 yıla kadar hapis olacakken, ceza veya tutukevinde olmayan ancak birliğinden kaçan kişinin cezası 1 yıldan üç yıla kadar hapis olacaktı. Bu durum da fiil ile ceza arasındaki dengeyi bozacaktı.

AsCK m. 76'yı yeniden düzenleyen 4551 sayılı Kanun'un 17'nci maddesi, anamuhalefet partisinin açmış olduğu iptal davası sonucunda Anayasa Mahkemesince incelenmiş ve Anayasa'nın mülga 145'nci maddesine aykırı olmadığına karar verilmiştir.⁶²

---

disiplin cezasını gören bir zabitin başında bir nöbetçi bulundurmak bahusus ki o nöbetçi, zabitin kıtasından olacak disipline muğayir bulunmuştur denilmektedir.

Hakikat halde layihada göz hapsi cezasında nöbetçi bulundurulması zaten kabul edilmemiş, layihanın 24 üncü maddesinin 4 numaralı fıkrasındaki hapis odasının kapısında nöbetçi bulundurulması oda hapis cezasına müteallik ve münhasır bulunmuştur. Bu fıkra kaldırılınca layihanın tanziminde hem zabıtana hem de efrada şamil olarak kabul edilmiş olan kanunun 76 ncı maddesinin tereddüt ve istibaha mahal kalmamak üzere yalnız efrada ait olduğunu teşrih etmek suretiyle maddeyi (nöbetçiyi kandırarak veya dalgınlığından veya yerinde olmamasından istifade ederek hapis odasından çıkan efrat) şeklinde tasrif eylemek icap eylemiştir.” Demirağ, Askeri Ceza Kanunu, s. 146, 147 (İmla hataları ve yazım yanlışları muhafaza edilmiştir).

⁶¹ “Tutukevi veya cezaevinden kaçmak veya kaçmaya aracı olmak

Madde 76 – (Değişik : 22/3/2000-4551/17 md.) Askeri tutukevi veya cezaevinden kaçmak veya kaçmaya aracı olmak suçlarını işleyen asker kişiler hakkında, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Dördüncü Bab Yedinci Faslında yer alan hükümler uygulanır.

Ancak, askeri ceza ve tutukevlerinden altı gün veya daha fazla süre ile kaçan asker kişilere verilecek hapis cezası veya asıl cezaya ilave olunacak hürriyeti bağlayıcı ceza bir yıldan az olamaz.”

⁶² “D - Yasa'nın 17. Maddesinin İncelenmesi

Dava dilekçesinde, T.C. Anayasasının 145. maddesi ile askerî mahkemelerin görev alanının belirlendiği, Askerî Ceza Kanunu'nun 4551 sayılı Yasanın iptali istenilen 17. maddesiyle değişik 76. maddesiyle, Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitabının Dördüncü Bab Yedinci Faslında yer alan suçlardan sadece “ceza ve tutukevinden kaçmak” ve “kaçmaya aracı olmak” suçlarına atıf yapıldığı; buna karşılık bu faslında yer alan örneğin, “taksirle tutuklunun kaçmasına sebebiyet vermek” suçunu düzenleyen 303. maddesine atıf yapılmadığı, sözü edilen faslında yer alan kimi suçlara atıf yapılmamış olması nedeniyle askerî mahkemelerde yargılanması gereken kimi suçların işlense bile cezalandırılmayacağı, bunun da Anayasa'nın 145. maddesine aykırı olacağı ileri sürülmektedir.

Yasa'nın dava konusu 17. maddesi ile değiştirilen 1632 sayılı Askerî Ceza Kanunu'nun 76. maddesinde “Askerî tutukevi veya cezaevinden kaçmak veya kaçmaya aracı olmak suçlarını işleyen asker kişiler hakkında, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Dördüncü Bab Yedinci Faslında yer alan hükümler uygulanır.” denilmiştir.

e- Göz veya Oda Hapsi Ceza Yerinden Kaçmak, İnfaz Şartlarına Uymamak, Kaçmaya Aracı Olmak Suçu (AsCK m. 77)

Askeri Ceza Kanunu'nun ilk şeklinde, 76'ncı madde oda hapsi ceza yerinden ayrılmayı düzenlemekteyken, 77'nci madde göz hapsi ceza yerinden ayrılmayı yaptırım altına almaktaydı. AsCK'nın ilk metninde inceleme konumuz olan madde "*Göz hapislerinde ceza mevkilerini terkedenlerin cezası*" başlığıyla şu şekilde düzenlenmiştir; "*Göz hapsi cezasını çekmekte iken salâhiyetli olanlardan müsaade almaksızın ceza mevkiini terkeden veya ziyaret kabul eden subaylar ve askeri memurlar bir aya kadar hapsolunur./ Oda hapsini çekmekte iken mevkiini terkeden subaylarla askeri memurlar hakkında da aynı ceza tatbik olunur.*"

Maddede ilk değişiklik 27.06.1932 tarih ve 2034 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi ile yapılmıştır: Maddeye ikinci fıkra eklenmiştir. Maddeye ikinci fıkra eklenmesinin nedeni, AsCK m. 24 gereğince subaylarla, askeri memurların oda hapsi sırasında kapısında nöbetçi bulundurulmamasından dolayı AsCK m. 76'nın onlar için uygulanmamasıdır. Bu durumda oda hapsi ceza yerinden ayrılan subaylar ve askeri memurlarının eylemini yaptırım altına almak için 2'nci fıkra madde metnine eklenmiştir.

Madde nihai şeklini 4551 sayılı Kanun'un 18'nci maddesiyle almıştır.⁶³ Madde gerekçesi olarak boşlukların giderilmesi gösterilmiştir. Özellikle 477 sayılı Kanunla disiplin mahkemelerinin kurulması, disiplin

---

Anayasa'nın 145. maddesinde askeri mahkemelerin görev alanı belirlenmiştir.

Dava dilekçesinde, Askerî Ceza Kanunu'nun 76. maddesinde TCK.nun 303. maddesindeki taksirle tutuklunun kaçmasına sebebiyet vermek suçuna atf yapılmadığı ileri sürülmekte ise de, 76. maddede askeri tutukevi veya cezaevinden kaçmak veya kaçırmaya aracı olmak suçları bir suç tipi olarak belirtilip bu konuda 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitabının Dördüncü Bab'ının "tevkifhane ve hapisnedenen firar ve firara vesatât" başlığını taşıyan ve 298 ila 308. maddelerinde kapsayan Yedinci Fasılın tek tek maddelerine değil tümüne göndermede bulunduğundan bu fasıl içerisindeki diğer maddelerle birlikte taksirle tutuklunun kaçmasına sebebiyet vermek suçunu düzenleyen 303. maddeye de atf yapıldığının kabulü gerekir.

Bu durumda, söz konusu yedinci fasıldaki bazı suçlara atf yapılmadığından askeri mahkemelerde yargılanması gereken kimi suçluların cezalandırılmayacakları yolundaki savın dayanağı bulunmamaktadır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, 4551 sayılı Yasa'nın iptali istenilen 17. maddesi Anayasa'nın 145. maddesine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir." Anayasa Mahkemesi, 25.11.2005, 2000/34, 2005/191.

⁶³ Göz veya oda hapsi ceza yerinden kaçmak, infaz şartlarına uymamak, kaçmaya aracı olmak (2)

Madde 77 - (Değişik : 22/3/2000-4551/18 md.) Disiplin mahkemeleri ile disiplin amirleri tarafından verilen göz veya oda hapsi cezalarının çekildiği yeri terk edenlere veya cezanın diğer infaz şartlarını yerine getirmeyenlere, bir aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Göz veya oda hapsi ceza yerinden kaçanlara, aracı olanlara veya ihmal yahut kayıtsızlıkları ile kaçmalarına sebebiyet verenlere de aynı ceza uygulanır.

Göz veya oda hapsini çekmekte olduğu yeri terk fiili, altı gün veya daha fazla devam etmiş ise, verilecek hapis cezası bir yıldan az olamaz.

mahkemeleri tarafından da oda veya göz hapsi verilebilmesi, askeri kabahatlerin çoğunlukla disiplin suçuna dönüştürülmesinden dolayı askeri mahkemelerinin oda veya göz hapsi verme yetkisinin neredeyse ortadan kaldırılması, disiplin amirleri tarafından verilen oda veya göz hapsi cezalarına da madde metninde açıkça yer verme isteği, Kanun'un genel gerekçesinde kısaca boşluk diye geçiştirilen nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

B- DİSİPLİN KANUNLARINDA YER ALAN FİRAR EYLEMLERİ

I- Kısa Süreli Kaçma ve İzin Süresini Geçirme Disiplin Suçu (477 sayılı Kanun m. 50)

TSK'da disiplin amirinin disiplin cezası verme yetkisi 1930 tarihli 1632 sayılı AsCK'nın, 6413 sayılı Kanun ile mülga olan 162 ila 191'inci maddeleri arasında düzenlenmişti. AsCK'nın 162'nci maddesinin başlığı "*Disiplin tecavüzü ve kabahat*" şeklinde olup, madde metninde disiplin tecavüzleri ve kabahatlerinin tanımlarına yer verilmişti. 477 sayılı Kanun'un kabulüne kadar olan dönemde disiplinsizlikler; disiplin tecavüzleri ve disiplin kabahatleri şeklinde iki başlık altında düzenlenmiştir. Disiplin tecavüzleri; "*askeri terbiyeyi, disiplini bozan ve hiçbir ceza kanununun maddelerine uymayan fiiller ve tekasüller*" olarak tanımlanmıştır. 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun ile disipline aykırı eylemlere üçüncü bir eylem grubu daha eklenmiştir. Kanun 47 ila 61-A maddeleri arasında tanımlanan 16 adet eylemi disiplin suçu olarak nitelemiş ve disiplin amirlerine söz konusu eylemleri cezalandırma veya disiplin mahkemesine sevk etme yetkisi vermiştir (m. 7, 14).⁶⁴

477 sayılı Kanun'un 64'üncü maddesi ile 477 sayılı Kanun'un cezalandırdığı eylemler bakımından, AsCK'nın uygulanması olanağı kalmamıştır. Çalışmamızla ilgili olarak 477 sayılı Kanun'un 50'nci maddesinde yer alan düzenleme önem taşımaktadır. Kısa süreli kaçmayı düzenleyen 477 sayılı Kanun'un 50'nci maddesi⁶⁵, 4895 sayılı Kanun'un⁶⁶

⁶⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz.: Değirmenci, Olgun, "Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Amirinin Takdir Yetkisinin Sınırları", Ceza Hukuku Dergisi, S. 29, 2015, s. 7 vd.

⁶⁵ Maddenin ilk metni şu şekildedir;

Kısa süreli kaçma ve izin süresini geçirme

Madde 50 – A) Kıtasından veya görev yerinden kaçanlardan altı gün içinde kendiliğinden gelenler on günden bir aya kadar oda hapsi ile cezalandırılır. Bu eylem görevli iken işlenmiş veya silah, mühimmat, donatım veya bir askeri taşıma aracı birlikte götürülmüş ise yirmi günden iki aya kadar oda hapsi cezası verilir.

b) İzin süresini özürsüz altı güne kadar geçirenler yedi günden bir aya kadar oda veya göz hapsi ile cezalandırılırlar.

⁶⁶ 12 Haziran 2003 tarihinde kabul edilmiş olup, 18 Haziran 2003 tarih ve 25142 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

11'inci maddesi ile değişikliğe uğramıştır.⁶⁷ Değişiklikle 1'inci fıkranın 1'inci cümlesindeki nitelikli haller arasına failin “mükerrir” olması eklenmiş, 2'nci fıkrasında ise failin “mükerrir” olması yeni bir nitelikli hal olarak düzenlenmiştir.

477 sayılı Kanun'un hâlihazırda yürürlükte olup olmadığı ile ilgili kısa bir açıklama yapmak gereklidir. 6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu'nun 45'inci maddesi ile 477 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklik ile “savaş zamanında” ibaresi eklenmek suretiyle, disiplin mahkemeleri savaş zamanında görev yapacak mahkemeler şekline dönüştürülmüştür. Belirtelim ki, 477 sayılı Kanun'da sadece disiplin mahkemeleri düzenlenmemekteydi. Aynı zamanda disiplin suçları (m. 47 – 61/A) ve disiplin amirinin de disiplin suçları için cezalandırma yetkisine yer verilmişti (m. 7-14). Kanaatimizce 477 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde yapılan değişiklikle disiplin mahkemeleri sadece savaş zamanında kurulan mahkemeler haline dönüştürülmesine karşılık, 477 sayılı Kanun geçici kanun haline dönüştürülemedi. Bu durumda 6413 sayılı Kanun'da yer alan disiplinsizliğe ilişkin düzenlemelerin, 477 sayılı Kanun'un ilgili maddelerini zımnen ilga ettiğini kabul etmek gereklidir.

2. 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanununda Yer Alan Görev Yerinden Uzaklaşmayı Düzenleyen Disiplinsizlikler

31 Ocak 2013 tarihinde kabul edilen 6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu⁶⁸ ile çalışma konumuz olan görev yerinden uzaklaşmayı yaptırım altına alan bazı disiplinsizliklerin düzenlendiği görülmektedir. Bu kapsamda iki disiplinsizlik üzerinde durulacaktır.

Kanun'un 17'nci maddesinde hizmete kısmi süreli devam cezasını gerektiren, “görev yerini izinsiz terk etmek” disiplinsizliği, kişinin kıtasından veya görev yerinden yirmi dört saati geçmeyecek şekilde kaçmak veya kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın mesaiye bir tam mesai günü gelmemek olarak tanımlanmıştır. 6413 sayılı Kanundan önce söz konusu eylem, AsCK m.68/2 kapsamına girmiyorsa, disiplin tecavüzü olarak nitelendirilmekteydi ve disiplin amiri tarafından cezalandırılabilmekteydi. 6413 sayılı Kanun söz konusu disiplinsizliği tanımlamış ve cezasını da belirlemiştir.

⁶⁷ Değişiklik şu şekildedir;

Madde 50. - Kıt'asından veya görev yerinden kaçanlardan altı gün içinde kendiliğinden gelenler on günden bir aya kadar oda hapsi cezası ile cezalandırılır. Bu eylem görevli iken işlenmiş veya silâh, mühimmat, donatım veya bir askerî taşıma aracı birlikte götürülmüş yahut mükerrir olarak işlenmiş ise yirmi günden iki aya kadar oda hapsi cezası verilir.

İzin süresini özürsüz altı güne kadar geçirenler yedi günden bir aya kadar oda veya göz hapsi cezası ile cezalandırılır. Bu eylem mükerrir olarak işlenmiş ise yirmi günden iki aya kadar oda hapsi veya göz hapsi cezası verilir.

⁶⁸ 16 Şubat 2013 tarih ve 28561 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

6413 sayılı TSK Disiplin Kanunu'nun "hizmet yerini terk etmeme" cezasını gerektiren disiplinsizliklerin düzenlendiği 19'uncu maddesinde, 477 sayılı Kanun'un 50'nci maddesinde yer alan kısa süreli kaçma disiplin suçunun 19'ncu maddenin 1/b bendinde, izin süresini geçirme disiplin suçunun ise 19'uncu maddenin 1/c bendinde düzenlendiği görülmektedir. Düzenleme incelendiğinde, AsCK m. 66 ile boşluk yaratmayacak şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır.⁶⁹

Sonuç

Orduların asli unsurlarından birisi de insan unsurudur. Başarılı bir ordunun, yetişmiş insan gücünü istenilen zamanda istenilen yerde bulundurması hayati bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Askeri ceza kanunları incelendiğinde, ilk orduların görülmeye başlandığı zamanlardan itibaren görevi gereği bulunması gereken yerde bulunmamayı başka bir anlatımla firar fiilini cezalandırdığı görülmektedir.

Milletiyle ayrılmaz bir bütün oluşturan, Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün de ifade ettiği gibi "zaferlerle beraber medeniyet nurlarını taşıyan" Türk Silahlı Kuvvetleri bakımından da, görev yerinde bulunma büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmamızda 1837 tarihli Kanunname-i Ceza-i Askeriyye'den itibaren günümüze kadar, askeri mevzuatta yer alan firar suçları ve yapılan değişiklikler incelenmiştir.

Yapılan değişikliklerde, kanun koyucuyu söz konusu değişikliğe götüren neden mümkün olduğu ölçüde gerekçelerden tespit edilerek çalışmaya yansıtılmıştır. Bununla birlikte gerekçelerde yer almayan hususlarda ise değişikliğin öncesi ve sonrasındaki gelişmeler analiz edilerek, değişiklik gerekçelendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın nihai amacı firar suçları konusunda tarihe not düşecek bir belirleme yapmak ve bizden sonra gelecek araştırmacılarının işini kolaylaştırmaktır. Bu yüzden çalışma çok temel olarak iki bölüme ayrılarak yapılmıştır: Osmanlı Askeri Ceza Kanunlarında Firar Suçu ve Cumhuriyet Döneminde Mevzuattaki Firar Suçu.

Böyle bir çalışmayı yaparken sadece ceza hukuku alanına giren eylemlerle ilgilenme şeklinde bir yöntem bilim takip edilebilirdi. Ancak böyle bir tercih kanaatimizce tüm resmi bütünüyle görmeyi engeller, yerine oturmayan bir parçanın eksikliği her zaman hissedilirdi. Bundan dolayı tamamlayıcı bir parça olarak disiplin hukukundaki görev yerinden ayrılma suçları da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışma firar suçlarını öğretici ve yargı kararları ışığında unsurlarına ayırarak incelemeyi içermemektedir. Böyle bir niyetle de çalışmaya başlanmamıştır. Ancak bazı durumlarda uygulamanın bakışına yer

⁶⁹ Geniş bilgi için bkz.: Değirmenci, Olgun / Tanrıverdi, Battalgazi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, 3. baskı, s. 288 vd.

vermek ve özellikle Anayasa Mahkemesinin konuya yaklaşımını da ortaya koymak gerekli oldu. Bundan sonraki çalışmalar bakımından, ordunun insan unsurunu istenilen zamanda elde bulundurmayı amaçlayan firar suçundaki değişikliklerin, toplumsal, ekonomik ve siyasal tercihlere göre incelenmesi ve özellikle askere alma sistemi ile firar suçunun incelenmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Akdeniz, Yasin, Askeri Ceza Hukukunda Firar Suçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007.

Aksu, Cevat, Dar-ı Şura-yı Askeri (Kuruluşundan 1876 Yılına Kadar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ankara, 2004.

Bağdatlı, Selahattin, *Hukuk Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 1997.

Değirmenci, Olgun, *Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, 3. Baskı.

Değirmenci, Olgun, “Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Kapsamında Disiplin Amirinin Takdir Yetkisinin Sınırları”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 29, 2015, ss.7-37.

Değirmenci, Olgun / Tanrıverdi, Battalgazi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu Şerhi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, 3. Baskı.

Demirağ, Fahrettin, *Askeri Ceza Kanunu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2000.

Demirağ, Fahrettin, *Türk Ceza Kanununun Genel Hükümleri Işığında Askeri Ceza Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Demirel, Hakkı, “Ölüm Cezası”, *AÜHFD*, C. 12, S. 1-2, 1955, ss. 152-171.

Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, C. 1, Der Yayıncılık, İstanbul, 1997, 14. Baskı.

Duran, Gökhan Yaşar, “Askerî Ceza Kanununda Firar ve İzin Tecavüzü Suçları (AsCK m. 66)”, *BÜHFD*, C. 14, 2019, ss.529-601.

Ergül, Ozan, “Usulüne Göre Yürürlüğe Konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar Kanun Hükmündedir”, *Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yıldırım Uler’e Armağan*, Lefkoşa, 2014, ss. 65-86.

Erman, Sahir, *Askeri Ceza Hukuku Umumi Kısım ve Usul*, Yeniden Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1983, 7. Baskı.

Erman, Sahir, *Askeri Yargıtay’ın 80’inci Kuruluş Yılı Sempozyumu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.

Ertosun, Orhan, “Askeri Yargıtay’ın Tarihçesi, Görev ve Yetkileri ile Sorunları”, *Danıştay Dergisi*, S. 11, 1975, ss.56-60.

Feyzioğlu, Metin, “Ölüm Cezası Üzerine Düşünceler ve Anayasa Değişikliği ile 4771 Sayılı Kanun’un Getirdiği Yeni Düzenlemeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 4, 2002, ss.13-35.

Gemalmaz, Semih, “*The Death Penalty in Turkey (1920 – 2001): Facts, Truths and Illusions*”, *Criminal Law Forum* 13, 2002, ss. 91-122.

Gözübüyük, Şeref / Kili, Suna, *Türk Anayasa Metinleri (1839-1980)*, AÜSB Yayınları, Ankara, 1982.

Işık, İhsan, “Karşılaştırmalı Askeri Yargı Sistemleri”, *Askeri Adalet Dergisi*, S. 119, 2004, ss. 97-135.

İpeksümeroğlu, Niyazi, “Askeri Kaza Sistemine Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1-2, 1951, ss. 466-494.

Karakurumer, Alkın, *Osmanlı İmparatorluğunda Askeri Ceza ve Disiplin Hukuku*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Çankırı, 2018.

Koca, Mahmut / Üzülmez, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, 12. Baskı.

Köprü, Orhan, *Türkiye’de Askeri Yargı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 1988.

Köprü, Orhan, “Türkiye’de Askeri Yargının Doğuşu ve Gelişimi”, *Askeri Adalet Dergisi*, S. 89, 1994, ss.1-13.

Nolte, Georg / Krieger, Heike, *Comparison of European Military Law Systems*, in: *European Military Law Systems*, Edited by Georg Nolte, De Gruyter Recht, Berlin, 2003.

Orgun, İhsan, *Askeri Temyiz Mahkemesi Tarihiçesi*, K.K.K. Yayınları, Ankara, 1956.

Özcan, Hüseyin, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1985, 6. Baskı.

Seviğ, Vasfi Raşid, *Askeri Adalet*, Birinci Kısım, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1955.

Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, 3. Baskı.

Taşkın, Rifat, *Askeri Ceza Kanunu Şerhi*, Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1943.

Topal, Cengiz, *Firar Suçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, 2013.

Ulukanlıgil, Metin, *Tanzimat’tan Günümüze Askeri Yargı ve Askeri Temyiz Mahkemesinin Gelişimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Van, 2003.

Yerdelen, Erdal, “Mütemadi Suç”, *TAAD*, S. 18, 2014, ss. 113-152.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Akademi Matbaası, Ankara, 1985, 3. Baskı.

Yolyapan, Aydoğan, “Osmanlı Devletinde Askeri Yargının Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dergisi*, 1999, s. 159,

(http://www.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergi9/c3_s9_aydogan_yolyapan.pdf), Çevrimiçi, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2019, ss.145-168.